

Nr. 10, oktober 2004

MOLEN *Wereld*

Vijftig jaar geleden
verging De Noord

De molen van Edens
in Winschoten

MOLEN Wereld

COLOFON

Redactie & administratie:

Moerdijkstraat 39 2751 BE Moerkapelle,
Tel./fax: +31 (0)79-5931303
E-mail adres: jsbakker@molenwereld.nl

Verschijsing:

elf maal per jaar, als regel op de eerste woensdag van de maand. Gedurende de maanden juli en augustus verschijnt één gecombineerd nummer

Uitgave:

De 'Molenwereld' is een uitgave van de Stichting Molenwereld
Benedenrijweg 521 2987 VA Ridderkerk
Tel.: 0180-411018

Uitgever:

chr. S.J. Veerman
Neptunushof 28 2931 XS Krimpen a/d Lek
Tel.: 0180-524509
E-mail adres: sjv@xs4all.nl

Redactie:

chr. J.S. Bakker
Moerdijkstraat 37 2751 BE Moerkapelle,
Tel./fax 079-5931303
E-mail adres: jsbakker@molenwereld.nl

chr. B.H.J. Mols

Provincialeweg Zuid 42, 4286 LM Almkerk,
Tel.: 06-50283248
E-mail adres: bart68@planet.nl

Advertenties:

J. Ottevanger
Molenviergang 2 2761 BK Zevenhuizen
Tel.: 0180-638180 / Fax: 0180-638179
E-mail adres: johan@bovenmolen.nl

Abonnementen:

Tel.: +31 (079)-5931303 (na 18.00 uur) / Fax: +31 (079)-5931303
Nederland (€ 47,50) per jaar (incl. 6% BTW)

Overige landen Europa (€ 65,-)
Andere landen prijs op aanvraag

De abonnementsprijs dient bij vooruitbetaling te worden voldaan.
Abonnementen kunnen op ieder gewenst moment ingaan en worden automatisch verlengd tenzij een abonnement uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar schriftelijk wordt opgezegd.
De in het lopende abonnementsjaar (van januari t/m december) reeds verschenen nummers worden na ontvangst van het abonnementsgeld direct toegezonden, indien nog voorradig

**Prijs losse nummers: in Nederland € 6,-;
overig Europa € 7,- (exclusief porto)**

Donateurs van de Stichting Molenwereld ontvangen het blad gratis bij een minimum-donatie van € 62,50
Op schenkingen en legaten aan de Stichting Molenwereld is artikel 24 lid 4 van de Successiewet van toepassing

Bankrelatie:

Voor Nederland: Postbank 4506935 / Rabobank 3750.30.867
Voor België: Postcheque 000-1746998-28

Kopij:

Zenden aan de redactie van de Molenwereld,
Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle

Lay-out en Druk:

Vis Offset, Alphen aan den Rijn

ISSN 1387-2974

© COPYRIGHT 2004 Stichting Molenwereld Moerkapelle
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Inhoud

pagina

Molens Actueel	323
Grensmolens	333
Zoeker	334
NVVM-molenmakers actief	336
Vijftig jaar geleden verging De Noord	338
't Betere werk: Nogmaals de molen van Edens in Winschoten	347
Papiermolens	349

Redactioneel

Op 28 juli 1954, een halve eeuw geleden, brandde in Rotterdam molen De Noord op het Oostplein af. Het was een geruchtmakende brand van wat misschien wel de bekendste molen van Nederland was aan de oostelijke invalspoort van oud-Rotterdam, het Rotterdam dat bij het bombardement van 14 mei 1940 werd weggevaagd. Dankzij heldhaftig in grijpen van molenaar Arie Kluit overleefde de molen deze aanval. Des te tragischer was zijn ondergang in 1954. In dit nummer treft u een terugblik op de gebeurtenissen aan.

Exact tien jaar later, op 28 juli 1964, was er weer een molenbrand die veel tongen in beweging bracht, die van De Koperslager in Zaan-dijk. Ook deze molen werd niet herbouwd. Een onderwerp voor over tien jaar bij leven en welzijn?

Verder geeft Martin E. Van Doornik in dit nummer zijn commentaar op de raadsels rond de molen van Edens. De raadsels blijven evenwel.

JSB

Afsluitdatum van de kopij voor het novembernummer van de *Molenwereld*: **8 oktober 2004**. Nieuws voor 'Molensactueel' mag desnoods een weekje later.

Marc Crins Molenzellen

- ☛ Nieuwe molenzellen
- ☛ Reparatie oude zeilen
- ☛ Bilkussens (in zeildoek)
- ☛ Lui-matten

Vraag vrijblijvend een offerte aan!
Paardebloemstraat 28 -- 5953 GV Reuver
tel: +31 (0)77-474 8033 - fax: +31 (0)77-474 8034 - gsm: +31 (0)6-20949805
Internet: www.molenzellen.com

Houtcompagnie BV

ALMENUM

Houthandel
Zagerij
Import

Voor molenrestauraties

EIKEN- EN BILINGA STAMMEN IN VOORRAAD

In te zagen volgens bestek en tekening

Verder:
Tepen ☞ Bolletrie ☞ Steenbeuk ☞ Dou

Kanaalweg 108 ☞ 8861 KJ Harlingen ☞ Tel. 0517 ☞ 41 33 77 ☞ Fax 0517 ☞ 41 48 73 ☞ www.houtcompagnie.nl

MOLENS ACTUEEL

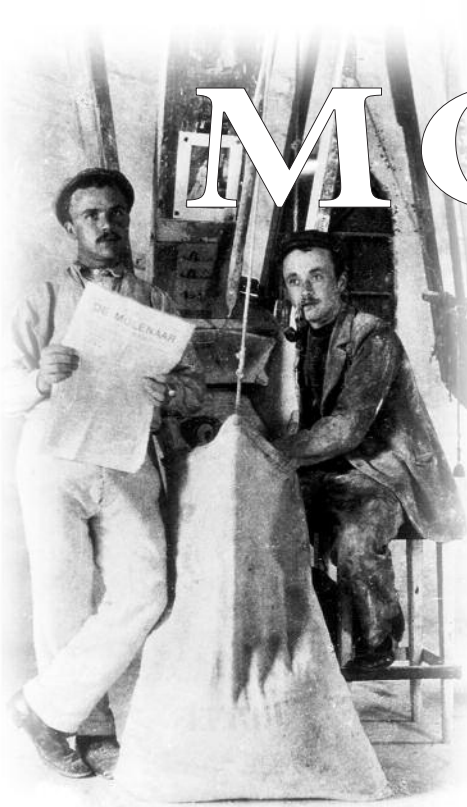
Informatie voor deze rubriek:

Redactie Molenwereld, p/a B.H.J. Mols, Provincialeweg Zuid 42,

4286 LM Almkerk.

Tel.: 06-50283248

E-mail: bart68@planet.nl

Steun VSB aanjager voor herbouw molen Kolham

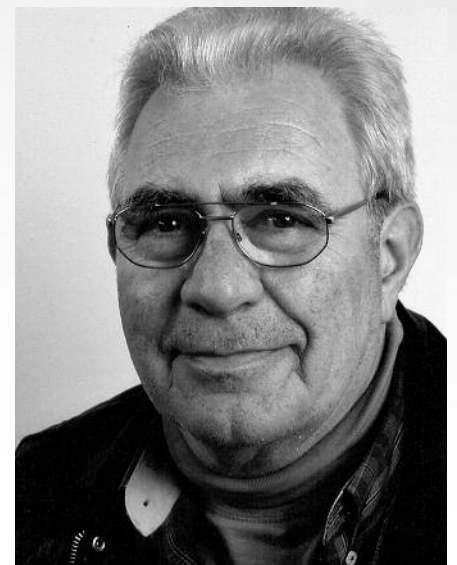
Er komt schot in de op handen zijnde herbouw van de op 19 juni 2000 afgebrande Entreprijs te Kolham (*Molenwereld* 2000-7 en 2000-9). Dankzij een financiële injectie van het VSB-fonds kan de eerste fase van de restauratie dit jaar starten. Van de begrote kosten ad 530.000 euro wordt 70% gesubsidieerd. Voor het resterende deel groot circa 160.000 euro worden momenteel acties uitgevoerd. De toekenning van

25.000 euro door het VSB-fonds is een aangename impuls. Deze bijdrage nodigt wellicht andere potentiële sponsors uit. De Slochter Molenstichting wil nu snel starten met de restauratie zodat zij de bewoners van Kolham kan laten zien dat het begin gemaakt is en de plannen niet alleen woorden zijn gebleven maar ook daden zijn geworden. Inmiddels is door de stichting een bouw- en monumentenvergunning aangevraagd bij de gemeente Slochteren. Deze moet nog worden goedgekeurd door de gemeente en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Tijdens deze procedure, die circa zes weken in beslag neemt, is men begonnen met de aanbesteding van de werkzaamheden bij molenmakersbedrijven. De eerste fase omvat onder meer completering van de romp met de achtkante bovenbouw.

jaren wel bewezen. De mensen hebben in haar het volste vertrouwen dat het ook deze keer wel goed komt. **H. Noof.**

In memoriam Ab Middelkamp

Op 3 september 2004 overleed in Birdaard Albert Middelkamp op de leeftijd van bijna 67 jaar. Ab Middelkamp was een van de molenaars op de koren-, pel- en houtzaagmolen De Zwaluw in zijn woonplaats.

Ab Middelkamp (foto: Fam. Middelkamp).

Inzamelingsactie voor poldermolen Goliath groot succes

Vrijwillig molenaar/examinator Ida Wierenga uit Roodeschool is begonnen met een inzamelingsactie voor nieuwe roeden voor 'haar' poldermolen Goliath te Uithuizermeeden (*Molenwereld* 2004-07/08-0264). In haar streven om te komen tot drieduizend briefjes van 20 euro, heeft Ida een actie op touw gezet onder het motto Wie niet waagt wie niet wint, wie niets vraagt krijgt geen cent. Tot dusver heeft Ida middels allerlei acties ruim 26.000 euro bijeen gebracht. Ook zijn er giften binnengekomen die variëren van 100 tot 1000 euro. Dat de Bremer-roeden uit 1971 vervangen moesten worden was bekend, maar de actie is toch nog vrij onverwachts begonnen doordat Ida eind januari van dit jaar mensen uit Nieuw Zeeland op bezoek had die graag iets wilden doneren. Ze wilden het graag aan iets officieels besteden. Toen heeft Ida bedacht dat het een actie voor nieuwe roeden moest worden. Onlangs nog is er zelfs vanuit Canada een bedrag van vijftig Canadese dollars op de bankrekening gestort (SNS-bank nummer 921571216 ten name van poldermolen Goliath). Ida heeft veel vertrouwen in het slagen van haar actie om de molen van nieuwe roeden te voorzien. Tijdens een actie in 1994 heeft ze het voor elkaar gekregen om de molen van een geheel nieuwe rieten kap en achtkant te voorzien. Wat dat betreft heeft ze zich de afgelopen

De molen was op 11 november 1972 tijdens noodweer in brand geraakt. Vijftien jaar later is de molen weer opgebouwd. In 1985 leidde dit tot de oprichting van Stichting Molen de Zwaluw te Birdaard. Ab werd de eerste voorzitter. Het eerste doel van de stichting was om de laatste loodjes aan restauratiegelden bijeen te krijgen. Acties werden op touw gezet zoals bazars en het heffen van bruggeld onder het motto 'in gûne foar de mûne' (een gulden voor de molen). Op 1 oktober 1987 werd molen de Zwaluw na 15 jaar stilstand weer in werking gesteld. Reeds vanaf 1985 werden de molenaars opgeleid. In totaal zeven voor het gehele complex. Ab Middelkamp slaagde in een keer voor het examen.

De molen van Kolham na de brand op 19 juni 2004. De brand ontstond door overwaaiende vonken van een brandende varkensmesterij die het rietdek van de molen in vuur en vlam zetten. Als het achtkant nog zijn oorspronkelijke, historische, houten bekleding had bezeten dan was het wellicht beter afgelopen! (foto Martin E. Van Doornik).

Doordat op het korenmolengedeelte een beroepsmolenaar werd aangesteld, concentreerde de vrijwilligers zich op het houtzaaggedeelte. Ab verrichtte veel werkzaamheden in de molen en op het molenerf. Vooral het metaalwerk had zijn aandacht. Met name de snelzaag in de houtstek werd door hem met Jan Schenk geheel gereviseerd en weer geïnstalleerd. Ab was gezegend met een groot technisch inzicht. Maar ook aan het werk in de houtschuur zoals bomen rooien, slepen en zagen had Ab zijn deel. Naast molen- en technisch deskundige was Ab ook een kundig bestuurder. Dit betekende dat hij later ook voorzitter van de stichting werd. Ook bij ander vrijwilligerswerk in zijn dorp Birdaard werd vaak een beroep op hem gedaan. Door zijn zachtmoedig karakter kon hij goed overleg voeren. De stichting Molen de Zwaluw heeft dan ook veel aan Ab Middeldkamp te danken. Twee jaar geleden werd een ernstige ziekte bij Ab geconstateerd. Na een zware operatie en aanvankelijk gunstige berichten bleek de ziekte een niet stoppen proces. Voor zijn vrouw Hennie, kinderen en kleinkinderen is het heengaan van Ab een groot verlies. Mogen zij de kracht vinden dit verlies te verwerken. **Sjerp de Jong.**

De roeden arriveren op 13 september in Greonterp (foto: S. Rypma 13-09-2004).

bestaande molens en op een andere plaats wordt geld gezocht voor een nieuw op te richten molen. Tussen Bolsward en Sneek ligt Blauwhuis, gemeente Wymbritseradiel. Zowel de plaatselijke gemeenschap als de gemeente staan positief tegenover de plannen ten aanzien van een te bouwen oliemolen aldaar. Ruim 93% van het circa 300 huishoudens tellende Blauwhuis is inmiddels donateur van de Stichting Oliemolen Blauwhuis (Stifting Oaljemole Blauhûs) geworden. De bouw van de molen zou op de plek moeten gebeuren van de voormalige poldermolen De Marmole, die vroeger de Lens- en Atsebuursterpolder bemaalde. De roeden die gebruikt zullen gaan worden zijn de oude (afgekeurde) roeden uit molen Nooitgedacht in het Drentse Veenoord. Deze zijn aldaar op 13 september gestreken (zie rubriek *in 't kort*) en direct op transport gegaan naar Friesland. Aldaar zijn ze opgeslagen op het terrein van Teerenstra Speciaalbouw te Greonterp, de toekomstig buurman van de molen. De stichting kon de roeden gratis krijgen en ook het transport naar het dorp kostte niets. Het is een volgende stap in de richting van de bouw, die als alles volgens de plannen verloopt gereed is op 1 januari 2007. Een compleet achtkant, een kantsteen en spullen voor de werkplaats zijn reeds in het bezit van de stichting. De werkplaats wordt ingericht als onderhoudswerkplaats voor alle molens in Wymbritseradiel. De stichting schat de totale kosten op 1,6 tot 1,7 miljoen (!) euro en verwacht financiële middelen te werven via het bedrijfsleven en de (provinciale) overheid. De feitelijke initiator achter de plannen was toenmalig wethouder Van der Werff van Wymbritseradiel. Hij informeerde bij de dorpen in de gemeente of er interesse was voor het plaatsen van een molen waarvan het uit Duitsland afkomstige achtkant door Simon Jellema was gered van de totale ondergang. Daar had Blauwhuis wel belangstelling voor (zie *Molenwereld* 2002-2-32). Het argument voor de bouw van een oliemolen is dat het een in Friesland 'uitgestorven' molensoort is terwijl er in de provincie in het verleden wel een flink aantal heeft gestaan. Men ver-

wacht dat de oliemolen in Blauwhuis een toeristische trekpleister van betekenis kan worden. Ter plaatse heeft evenwel nimmer een oliemolen gestaan.

Westermolen Dalfsen in de verdrukking

Op basis van een onderzoek door TNO, te hoge kosten en het willen handhaven van de molen op de historische plaats, heeft de gemeente Dalfsen het verzoek tot verplaatsing van de molen voorsnag afgevoerd (*Molenwereld* 2004-07/08-0257). In aanvulling op het op 17 mei gepresenteerde voorstel heeft de Stichting Westermolen een schrijven gericht aan alle raadsleden en het College van B & W. Hierin schetst men de huidige en toekomstige situatie van de Westermolen. Men stelt vraagtekens bij het voortbestaan van de molen als industrieel monument. Verder spreekt men de vrees uit dat de molen in de toekomst nauwelijks meer zichtbaar zal zijn in het dorpsilhouet, wanneer de plannen als beoogd doorgang zullen vinden. De stichting vraagt nogmaals aandacht voor de nota 'Westermolen: houd hem in de wind', waarin alternatieven voor verplaatsing uitgewerkt zijn.

Sterrenwacht moet wijken voor maalvaardige molen De Wippe

De Stichting Publiekssterrenwacht te Hellenendoorn zoekt een nieuw onderkomen. De sterrenwacht is momenteel gevestigd in de op 7 september 2002 in gebruik genomen molen De Wippe (voorheen beter bekend als de Molen van Fakkert) te Hellenendoorn (*Molenwereld* 2002-09-0225/2002-10-

De Wippe in Hellenendoorn (foto G.H. Varwijk).

Zware regenval leidt tot inzet Friese molens

Om het, ten gevolge van extreme regenval noodzakelijke, ontwateren van een aantal polders boven Leeuwarden extra te ondersteunen zijn 26 augustus een viertal windmolens ingezet. Het betrof de molens van de Bullepolder, de Wynserpolder, de Aldtjerksterpolder en molen De Rentmeester bij Menaldum. De molens zijn hier toe bemand door vrijwillige molenaars. Met behulp van deze molens en de gangbare elektrische gemalen hoopte het Waterschap Friesland de polders sneller op het normale peil te krijgen. Het inzetten van de molen te Wyns is helaas van korte duur geweest, aangezien door het verzetten van het water de voormalige molenaarswoning ondergelopen is. Door het aanleggen van een dam hoopt het waterschap dit in de toekomst te voorkomen. De vijfde molen die ingezet zou worden, de Ypey-Molen te Rypstjerk, moest verstek laten gaan vanwege opgelopen schade. Tijdens het malen is een kam uit de onderbonkelaar gedraaid, die er vervolgens voor zorgde dat de vijzelbalk vast is komen te zitten. Door de plotselinge stilstand van de vijzelbalk zijn alle kammen uit de onderbonkelaar gesneuveld. Stichting De Fryske Mole had vervanging van de kammen al in voorbereiding in het kader van het groot onderhoud, een klus die nu naar voren wordt gehaald.

Roeden voor oliemolen Blauwhuis

In de provincie Friesland smeekt men in de ene plaats om geld voor restauratie van

0265). De afspraak was om de eerste en tweede etage gedurende een periode van tien jaar te huren van eigenaar Stichting De Helderse Mōln. Plannen om de molen binnenkort maalvaardig te restaureren doorkruisen deze afspraak. De sterrenwacht heeft tot uiterlijk 1 augustus 2005 de beschikking over de ruimte in de molen, en zal dan een andere locatie gevonden moeten hebben. Het zoeken naar een nieuwe locatie komt eerder dan verwacht, maar men maakt direct van de gelegenheid gebruik om een locatie te vinden waar de sterrenwacht uitgebreid kan worden. De sterrenwacht ziet in het noodzakelijke vertrek derhalve een nieuwe uitdaging.

Veiligheid molen Holten verbeterd

Aan molen De Hegeman te Holten-Dijkerhoek mankeert het een en ander qua veiligheid. Uiterlijk in mei 2005 moeten alle kleine reparaties uitgevoerd zijn. De gemeente heeft onlangs een aantal gebreken aan de molen vastgesteld. Dit is geschied aan de hand van de risico-inventarisatie en -evaluatie zoals die is opgesteld door Vereniging De Hollandsche Molen. De gemeente ziet het als haar taak te zorgen voor een veilige (werk)omgeving voor de beheerder, de vrijwillig molenaar en de bezoekers van de molen. De werkzaamheden kunnen door de beheerder worden uitgevoerd en betreffen het aanbrengen van noodverlichting, het plaatsen van sloten op een hek bij de dieselmotor, het weghalen van asbest, het plaatsen van waarschuwingsbordjes en het verhogen van een trapgathek. Zo wordt met een minimum aan kosten tegemoet gekomen aan de arbo - eisen zoals vastgesteld in de inventarisatie.

Windvang Zwolle vastgelegd

Rond de biotoop van de Passiebloem te Zwolle is veel te doen. Om een optimale windvang voor de Passiebloem te kunnen garanderen heeft de gemeente Zwolle de uitgangspunten voor (bouw)plannen in de molenbiotoopzone planologisch geregeld. In navolging op het eerder genomen besluit (*Molenwereld* 2004-05-0189) ten aanzien van het nieuwe bestemmingsplan voor de wijk de Wipstrik, wordt de handhaving van de molenbiotoop in de toekomst ook in bestemmingsplannen van andere aan de molen grenzende gebieden opgenomen. De gemeente ziet dus geen aanleiding om de biotoopeisen ten behoeve van de vigerende bestemmingsplannen aan te passen. Dit betekent integrale overname in de huidige bestemmingsplannen van de wijken Dieze, Dieze-Oost en De Vrolijkheid, voor zover de gedeeltes in de molenbiotoopzone gelegen zijn. Het besluit is formeel vastgelegd in het voorontwerpbestemmingsplan 'Thematisch partiële herziening molenbiotoop'. De ontwerpbestemmingsplannen van ge-

noemde wijken hebben in juni en juli ter inzage gelegen en hierop is geen bezwaar door belanghebbenden gemaakt. Dit in tegenstelling tot het nieuwe bestemmingsplan voor de Wipstrik, waar in het voorjaar wél commotie was ontstaan over het kappen van bomen en de biotoopeisen. Na definitieve goedkeuring door de gemeente moeten de plannen en de toekomstige biotoophandhaving nog door de provincie beoordeeld worden. Dit is echter een formaliteit, aangezien de provincie reeds heeft aangegeven achter de plannen te staan. De Passiebloem is in de toekomst min of meer beschermd tegen uitbreiding boven de maxima volgens de biotooprichtlijnen van De Hollandsche Molen. Afgezien van de uitzonderingen die zijn gemaakt voor het te bouwen stadion en hotel daargelaten, is deze ontwikkeling weer een stap in de goede (wind)richting.

Horeca Muldershuis Eibergen mag van Raad van State

In het Muldershuis bij de Mallumsche Molen te Eibergen is o.a. een horecagelegenheid ingericht (*Molenwereld* 2002-09-0233/2002-06-0163). Naar aanleiding hiervan heeft horecaondernemer Hoeks die een uitspanning drijft in buurtschap Zwolle (Gld.) in november 2002 bezwaar gemaakt. Onderwerp van het bezwaar was concurrentievervalsing, doch Hoeks werd door de gemeente in het ongelijk gesteld (*Molenwereld* 2002-11-0291/2003-02-0038). Vervolgens ging Hoeks verhaal halen via de rechter. Die stelde hem eveneens in het ongelijk. Restte niets anders dan in beroep te gaan tegen deze beslissing bij de Raad van State. De Raad van State heeft onlangs uitgesproken dat de rechtbank in deze een juiste beslissing heeft genomen. Hiermee komt een einde aan een twee jaar slepend gevecht en is het volkomen legaal dat in het Muldershuis horeca-activiteiten plaatsvinden, ondanks het feit dat restauratie van molen en Muldershuis deels is gerealiseerd met een financiële injectie van de gemeente.

Molendag Tielerswaard 2004

Wegens groot succes geprolonged! Opnieuw vindt in november de Molendag Tielerswaard plaats, en wel op zaterdag 13 november a.s.. Juist door de verscheidenheid aan molentypes in een relatief klein gebied is deze molendag aantrekkelijk voor (leer)lingen)molenaars. Naast drie achtkante molens, een zeskante en twee wipmolens zijn een tweetal balliemolens, een beltmolen en een weidemolen te bezichtigen. Het gaat om de molens in de volgende plaatsen: Wadenojen, Geldermalsen (twee molens), Deil, Waardenburg (twee molens), Haafften en Hellouw (twee molens). Alle molens zijn minimaal van 10 uur tot 16 uur geopend en op de molen te Deil bestaat de mogelijkheid om pannenkoeken te eten. De stellingmolen te Varik zal wel draaien, maar is niet te bezichtigen. **J. Knegt.**

De Hoop te Lunteren in goede staat (foto: 1984).

De Hoop in Lunteren wordt middelpunt in nieuwbouwwijk

Op 7 september is er een informatiebijeenkomst gehouden, waarin het voorontwerpbestemmingsplan voor de nieuwbouwplannen bij de Molenpol te Lunteren is gepresenteerd. In het nieuwbouwplan is sprake van de bouw van 85 woningen. Molen De Hoop te Lunteren is het middelpunt van de nieuwe wijk; in het plan wordt ruimte geboden aan de uit 1855 daterende grondzeiler. De nieuwbouwwijk komt in de plaats van het huidige verouderde bedrijventerrein. Voordat de bouw kan beginnen moeten de nodige procedures doorlopen worden. Daarnaast zullen de thans op het terrein gevestigde bedrijven gehuisvest moeten worden. De verwachting is dat de daadwerkelijk bouw in 2006 aan kan vangen. Vanuit alle hoeken van het bouwplan is voor de molen een centrale plaats ingeruimd om. Direct rond De Hoop wordt niet gebouwd, de meest dichtbij zijnde bebouwing is lage bebouwing met een woonlaag, de volgende bebouwing bestaat uit maximaal twee woonlagen en de rest krijgt drie woonlagen. Uitgaande van de voorgenomen plannen toont de gemeente Ede aan dat het wel degelijk mogelijk is om zuinig om te gaan met het cultureel erfgoed. De molen zelf staat vanwege achterstallig onderhoud helaas al enige tijd stil. Het is te hopen dat er ook een oplossing voor gevonden wordt want een fikse restauratie is noodzakelijk. De lange schoren ontbreken, het rietdek is slecht en de staat van de lange en korte spruit laat te wensen over. Als men niet uitkijkt heeft men in Lunteren straks de windvang gegarandeerd van een molen die niet meer kan draaien.

De Oostermolen en de eierhal; een historisch ensemble. Een gehanteerd argument voor de sloop van de molen is dat die het uitzicht op de eierhal wegneemt!

Definitief einde molenromp Nijkerk in zicht!

Alle kritiek en bezwaarschriften ten spijt lijkt het er op dat de molenromp aan het Molenplein te Nijkerk uit het straatbeeld dreigt te verdwijnen. Naar aanleiding van de op 27 januari gepresenteerde plannen heeft Stichting De Oostermolen in februari een bezwaarschrift ingediend en was de gemeente aan zet (*Molenwereld* 2004-04-00159/2004-03-0126). De gemeente heeft inmiddels een definitief plan ontwikkeld. Dit plan is 26 augustus gepresenteerd. In het nieuwe plan wordt het Molenplein begrensd door bestaande pakhuizen en de voormalige kazerne, waarin woningen worden gerealiseerd. Nieuwbouw vindt plaats aan de kant van het Van Reenenpark, de Vetkamp en de Eierhal. Aangezien de molenromp op haar huidige plaats in de weg staat, wordt deze gesloopt en zal niet op een andere plaats terugkomen. De gemeente kan met dit besluit opnieuw op veel kritiek rekenen. Tegen de herinrichting van het Molenplein hebben diverse organisaties bezwaar gemaakt. Stadsgezicht Nijkerk en de Stichting Oud Nijkerk gaven eerder aan de molenromp, al dan niet op een andere plaats, te willen behouden. De Stichting Oostermolen is verbaasd niet te zijn gehoord, terwijl de wethouder aangeeft dat er nog voldoende ruimte is om te discussiëren. Immers moeten eerst de bestemmingsplannen nog worden gewijzigd alvorens bouwvergunningen verstrekt kunnen worden. Tegen deze procedures kan volgens de wethouder alsnog bezwaar worden gemaakt. In een laatste poging de molenromp te redden heeft de stichting alle politieke partijen een brief gestuurd. Hierin stelt zij voor een onafhankelijk deskundige vast te laten stellen of herinrichting van het plein met behoud van de molenromp kans van slagen heeft. Mocht dit niet zo zijn, dan zal ook de stichting zich bij de voorgestelde herinrichting neerleggen. Wanneer het tegengestelde wordt bewezen, zal ze zich tegen de sloop blijven verzetten zolang de mogelijkheden daartoe aanwezig zijn. De Nijkerkse gemeenteraad heeft de plannen van het college tijdens de raadsvergadering van 24 september besproken. Tijdens een 13 september

gehouden vergadering van de Commissie grondgebied is al gebleken dat er weinig politiek draagvlak voor behoud van de molen bestaat. Met deze houding lijkt het doek dan toch definitief te vallen.

De Piepermolen brokkelt af

Er moet nodig herstel plaats vinden aan het voeg- en metselwerk van De Piepermolen in Rekken. In de winter van afgelopen jaar heeft de vorst er toe geleid dat, door binnengedrongen vocht, een groot deel van de bakstenen van de romp is afgebrokkeld. Wanneer niet snel tot herstel wordt overgegaan is de kans groot dat bij een volgende vorstperiode opnieuw grote(re) schade zal ontstaan. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft geadviseerd onderzoek naar de staat van de romp te laten doen, en hiertoe gespecialiseerd architect P. van Vliet in te schakelen. Het bestuur van Stichting Eibergse Molens heeft opdracht gegeven een restauratieplan op te stellen. De kosten voor het opstellen van het plan zullen minimaal 4.000 euro bedragen. Voor dit bedrag staat de gemeente Eibergen garant. De stichting hoopt vervolgens in november van dit jaar een compleet voorstel voor te kunnen leggen, zodat de uitvoering van de restauratie nog voor de winter ter hand genomen kan worden.

Venemansmolen maakt de 1 miljoen omwentelingen vol

Zaterdag 11 september -monumenten- dag- was in meerdere opzichten een bijzondere dag voor de vrijwillige molenaars van de Venemansmolen in Winterswijk. Het is precies 7 jaar geleden dat Prins Claus, als beschermheer van de Vereniging De Nederlandsche Molen, het molencomplex officieel opende door de vang te lichten. Sinds het moment dat de molen de eerste omwentelingen maakte, noteerde de teller op 11 september jl. om precies 11.33 uur de 1.000.000-ste omwenteling. Trots presenteren de molenaars Gerrit ter Haar en Jan Venemans het bord met de historische tellerstand, vanaf de molenstelling, aan de talrijke bezoekers. Het passeren van de 1 miljoen omwentelingen was voor het bestuur van de molen aanleiding om

Na zeven jaar 1.000.000 omwentelingen voor de Venemansmolen (foto: G. de Voer 11-09-2004).

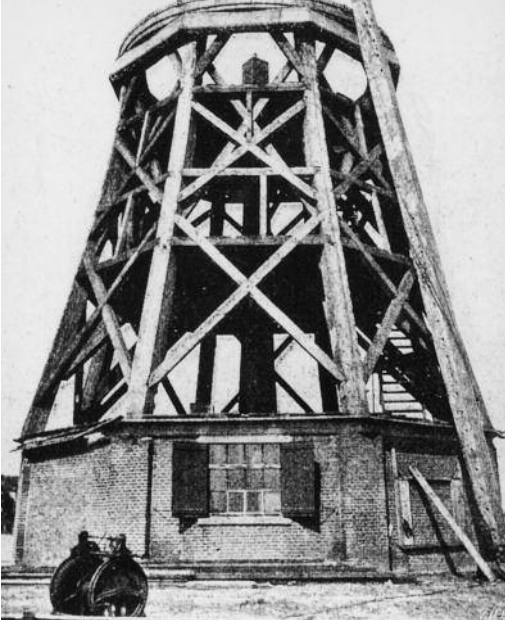
de aanwezige bezoekers te trakteren op een glas champagne. Het Bezoekerscentrum De Venemansmolen kan zich verheugen op een toenemende belangstelling van geïnteresseerden uit de hele regio. Vooral de familie- en kinderarrangementen, die bestaan uit een rondleiding met na afloop zelf pannenkoeken bakken, zijn bijzonder in trek. **Gerrit de Voer.**

Molen van Baas in Zevenaar op gemeentelijke monumentenlijst

De romp van de Molen van Baas in de voormalige buurschap Grieth, gemeente Zevenaar, is voorgedragen om op de gemeentelijke monumentenlijst te worden geplaatst. In de molenromp is sinds 1973 de pottenbakkerij van L. Goldewijk gevestigd. Voordat Goldewijk de molen betrok heeft de molenromp leeggestaan. De molen was eigendom van de gemeente Zevenaar en in gebruik als opslagplaats. De monumentencommissie heeft de molen uitgekozen, aangezien het een voorbeeld is van de laatst overgebleven landelijke bebouwing in het voormalige buurtschap Grieth. De voormalige beltmolen uit 1885 is in 1936 onttakeld, vanaf dat moment is er nog enige tijd met een dieselmotor gemalen. In de omgeving staat de molen beter bekend als de Molen van Baas, vernoemd naar de laatste molenaar G. Baas. Eigenaar Goldewijk is blij met deze ontwikkeling aangezien er zo wellicht extra subsidiemogelijkheden zijn voor o.a. herstel van het voeg- en metselwerk van de molenromp.

Krikken en wrikken voor herbouw molen Amsterdam-Osdorp

De stadsdeelraad van Amsterdam-Osdorp heeft gevraagd de herbouwplannen van De Oude Molen te bespoedigen. Aangezien zij zich achter de herbouwplannen heeft opgesteld, is in de jaarlijkse begroting inmiddels in totaal een bedrag van circa 69.000 euro gereserveerd. De deelraad eist op korte termijn een concrete begroting en een werkplan. In 2000 is voor het molenrestant een monumentenstatus aangevraagd. In eerste instantie om de molen in zijn huidige vorm te beschermen, in een later stadium inclusief toekomstige herbouw tot complete molen. De aanvraag is echter in de zomer van 2003 afgewezen door het Ministerie, vanwege een aantal oneigenlijke gronden. Naar aanleiding hiervan hebben vertegenwoordigers van Stadsherstel NV, Stichting De Oude Molen en de Dorpsraad Sloten-Oud in april jl. het woord gevoerd tegenover een Commissie van bezwaarschriften van het Ministerie. Het wachten is nu op een eventueel aangepaste uitspraak. Dit is namelijk de voorwaarde die Stadsherstel heeft gesteld voordat zij tot herbouw van de molen over wil gaan. Donateurs en andere belangstellenden wachten ongeduldig de voortgang van de plannen af terwijl de toestand van de molenromp achteruit gaat. Achter de schermen gaan de werk-

De Oude Molen in Amsterdam Osdorp bij de sloop in 1921.

zaamheden onverminderd voort, waaronder het opstellen van ontwerptekeningen voor enerzijds een volledig te herbouwen molen en anderzijds voor een in de huidige vorm te handhaven en te conserveren molen. De Stichting De Oude Molen heeft haar donateurs geïnformeerd omtrent de actuele staat en voortgang.

Molendag Kinderdijk

Op zaterdag 20 november a.s. hoopt de Stichting Werelderfgoed Kinderdijk in samenwerking met Stichting herstel koren-molen de Regt een open dag te organiseren. Vanaf 10 uur 's-ochtends t/m 5 uur 's-middags bent u welkom om een aantal molens te bezichtigen en bij voldoende wind zullen zoveel mogelijk molens malend te zien zijn. Voor alle duidelijkheid, bij gebreken belangstelling ligt het in het voornemen om één keer in de drie jaar een molendag te organiseren, dus beslist geen jaarlijks terugkerend evenement! De open dag is bedoeld voor molenaars, deskundigen en belangstellenden. De volgende molens zijn opengesteld en te bezichtigen: Overwaard no.4 (recentelijk zijn in deze molen opgravingen verricht ten behoeve van een restauratie en is een gedeelte van het de waterlopen blootgelegd, een unieke kans om dit te zien!); De Blokweerse wipmolen; Nederwaard no.5; Nederwaard no.2; Restant van Korenmolen de Regt in Nieuw-Lekkerland; Overwaard, het Wisboomgemaal. Gratis parkeerplaats is er volop bij het gemaal van Nederwaard, hiervandaan kunt u (via de dijk) naar het Wisboomgemaal lopen. In het gemaal kunt u gratis koffie en een routebeschrijving van het gebied verkrijgen. Voor de hongerige magen is er op het middaguur een kop erwtensoep te verkrijgen. Degene met de grote trek, in Kinderdijk langs de dijk, is er een café-restaurant op korte afstand van het molengebied, uiteraard hier tegen betaling. Op de open dag zijn de molenkaden vrij toegankelijk, en zal er een bootje in de boezem bij de vierde

molen van de Overwaard varen, zodat u makkelijk molen de Blokker en de molens van Nederwaard kunt bereiken. De Molen van De Regt is gesitueerd langs de Lekdijk bij de entree van Nieuw-Lekkerland (drie minuten rijden van het Kinderdijk-complex). Voor nadere inlichtingen: Arie Hoek: tel: 078-6918971 of Cock van de Berg: tel: 06-52083486.

Molen Moerkapelle 'opgewaard' deerd'

In het kader van de door Monumentenzorg uitgevoerde inhaalslag voor de bescherming van molens en molenrestanten (zie het special nummer *Molenwereld* 2004-2) werd molen No.6 van de polder De Honderd Morgen of Wilde Veenen bij Moerkapelle, de oudste als vijzelmolens gebouwde molen van Nederland, voorge-dragen als beschermde 'molenromp' (zie *Molenwereld* 2004-2-101). Gelet op het bijzondere karakter van deze molen als de bijzondere waterloopconstructie en andere eigenaardigheden zoals de aanwezigheid van veel getrokken merken vond de eigenaar dat bescherming als 'molenromp' dat bescherming als 'incomplete molen' beter op zijn plaats was, zeker ook gelet op de potenties van de molen. Hij maakte dan ook bezwaar tegen de bescherming als 'molenromp' bij Monumentenzorg en bepleitte de status 'incomplete molen'. Zijn zienswijze werd door de gemeente Zevenhuizen-Moerkapelle gedeeld en de gemeenteraad bracht advies aan Monumentenzorg uit om de molen als 'incomplete molen' te beschermen, een zienswijze die door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland werd gedeeld. Vanwege de onderlinge samenhang met bovenmolen No. 5 besloten beide colleges ook de bovenmolen voor te dragen als 'incomplete molen'. Op 20 augustus besloot staatssecretaris Medy van der Laan Molen No. 6 inderdaad als 'incomplete molen' te beschermen. Natuurlijk is deze status, zoals in al dit soort gevallen, nu nog een wissel op de toekomst. De eventueel gecomple-

De scheefgezakte molen 6 van De Honderd Morgen bij Moerkapelle; historisch bijzonder waardevol als de oudste gebouwde, nog bestaande vijzelmolens in Nederland (foto jsb).

teerde molen 6 kan door zijn ligging bij het polderwater en de (nog herkenbare) voor-boezem ook alleen probleemloos in circuit bemaling functioneren. Funderingsherstel is evenwel het meest urgent. Door het wegvallen van de boezems is de molen danig gaan verzakken en maatregelen zijn dan ook gewenst. De nu toegekende bescherming biedt in ieder geval goede mogelijkheden daarvoor. **jsb.**

Rijnlandse Molendag

Voor de zevende keer organiseren de molenaars van de Rijnlandse molenstichting op zondag 24 oktober de Rijnlandse molendag. Het is de bedoeling dat op deze dag een groot aantal van de 42 molens van de stichting bij voldoende wind zullen draaien van 10 tot 17 uur. Nieuw dit jaar is de geheel gerestaureerde en verplaatste Bosmolen, nu Lagenwaardse molen, in de Lagenwaardsepolder te Koudekerk aan de Rijn. De molen staat links van de weg tussen Woubrugge en Hoogmade aan de N446. Ook nieuw zijn de vijzelgewelven van de Lijkermolens 1 en 2 met twee nieuwe vijzels. Verder is de Doeshofmolen bij Hoogmade voorzien van een binnenwerk en een buiten de molen staand scheprad, de Vlietmolen is ook weer maalvaardig gemaakt met een heel bijzondere overbrenging. Dit is een extra draaidag, speciaal voor molenaars, want de molens draaien bij voldoende wind al iedere eerste zaterdag van de maand. Molens die dit jaar meedoen zijn: alle molens in Alkemade-Jacobswoude-Warmond; Noordwijk - Hogewegse molen; Voorhout - Hoop Doet Leven; Leiderdorp - Achthovense molen en Doeshofmolen; Koudekerk a/d Rijn- Hondsdijkse molen en Lagenwaardse Molen; Zoeterwoude/Rijndijk - Meerburgermolen; Hazerswoude/Rijndijk - Groenedijkse molen. **Aad Toet.**

Geen biotoopverbetering voor De Graankorrel in Delfshaven

De Vrienden van De Graankorrel zetten zich al twintig jaar in voor het behoud en mogelijk toekomstig herstel van in 1921 onttakelde De Graankorrel in Delfshaven. De vrienden van de molen zouden het liefste zien dat de op enkele meters afstand van de molen staande aanleunwoningen gesloopt worden, waardoor ruimte voor de molen zou kunnen worden gecreëerd. De aanleunwoningen horen bij het te slopen zorgcomplex De Schans. Het uit 1974 daterende zorgcentrum maakt plaats voor nieuwbouw. In het door architectenbureau Kuhne en Co opgestelde nieuwbouwplan blijven de bedoelde aanleunwoningen echter gehandhaafd. Het plan voorziet voorts o.a. in de bouw van een 34 meter hoog centraal complex. Hiermee wordt alle hoop op een toekomstig herstel tenietgedaan, aangezien er geen rekening wordt gehouden met de aanwezige molenromp. Tijdens een inspraakavond van de deelgemeente Delfshaven is ge-

De Graankorrel in Delfshaven met daarachter de gewraakte flats (foto jsb).

bleken dat een zogenaamde artikel-19 procedure gevolgd gaat worden om vrijstelling te krijgen van de in het bestemmingsplan vastliggende eis dat er niet hoger dan 25 meter gebouwd mag worden. Dit is de hoogte van de bestaande aanleunwoningen. Biotoepbepalingen ten aanzien van een molenvorm, waarvan de completering allerminst zeker is, blijkt ook geen soelaas te bieden. Het is een streep door de rekening van de Vrienden van De Graankorrel en haar plannen voor toekomstige restauratie van de uit 1716 daterende molen. Samen met de herbouw van het in 1914 gesloopte tolhuis had men gedacht een markante cultuurhistorische plek in Delfshaven te kunnen herinrichten.

Spoedige start restauratie Hei- en Boeicop

De op 20 maart door brand beschadigde Hoekmolen te Hei- en Boeicop (*Molenwereld* 2004-04-0168/0170) zal nog dit jaar worden gerestaureerd. Er is nagenoeg overeenstemming bereikt tussen het Hoogheemraadschap en de verzekering. De verzekeraar heeft een expert gestuurd om het definitieve schadebedrag vast te stellen en inmiddels is hierover gerapporteerd aan de eigenaar van de molen, het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden te Gorinchem. De restauratiekosten van de opgelopen schade zijn vastgesteld op circa 270.000 euro en de Firma De Gelder is be-

naderd om de restauratie uit te voeren. De werkzaamheden vinden met name plaats aan het bovenhuis, wiekenkruis en het gaande werk. Hergebruik van licht aangestaste balken wordt niet uitgesloten. Gelijktijdig worden een aantal andere onderhoudswerkzaamheden ter hand genomen, dit zal een extra bedrag van 100.000 euro kosten. Deze werkzaamheden stonden voor de brand reeds gepland. De totaal geschatte kosten belopen hiermee dus 370.000 euro en de werkzaamheden zullen ongeveer een half jaar in beslag nemen. De voorbereidende werkzaamheden zijn inmiddels begonnen en men verwacht de molen in het voorjaar van 2005 opnieuw in gebruik te kunnen nemen.

Behoud Hargmolen Kethel?

Ondanks de aangekondigde aanwijzingsstop voor rijksmonumenten (*Molenwereld* 2004-09-0287) en bezwaren van de eigenaar van het molenrestant in de Hargpolder (*Molenwereld* 2004-07/07-0261) heeft de gemeente Schiedam een verzoek in behandeling genomen het restant als rijksmonument aan te laten wijzen. Dit op verzoek van de Historische Vereniging Schiedam. De eigenaar probeert al twee jaar toestemming te krijgen om het als woning ingerichte molenrestant en bijbehorende schuur te mogen verbouwen. Als noodkreet hiertoe diende hij een sloopvergunning is, doch hij is niet voornemens daar gebruik van te maken. Mocht het tot een besluit komen de Rijksdienst voor de Monumentenzorg positief te adviseren, dan zal de eigenaar in beroep gaan tegen deze beslissing. Hij ziet geen heil in deze ontwikkelingen en stelt dat het tegenover zijn molen staande restant van de West-Abtmolen beter in aanmerking kan komen. Bovendien is in het bestemmingsplan opgenomen dat de Hargmolen niet hoger dan zes meter mag worden, dus toekomstige completering is sowieso uitgesloten. Tot de besluitvorming definitief plaats heeft gehad geldt in elk geval een voorbescherming voor de molen, dat wil zeggen dat er niets aan de molen veranderd mag worden. De tot heden niet afgegeven vergunning tot verbouwing heeft ook betrekking op de schuur naast de molen. Daarvan geeft de eigenaar aan deze in stijl met de omgeving te willen verbouwen, maar de gemeente weigert voorlopig ook daarvoor een vergunning af te geven. Het laatste wat de eigenaar wil is de Hargmolen daadwerkelijk slopen, dus dat mag op z'n minst een positieve ontwikkeling worden genoemd.

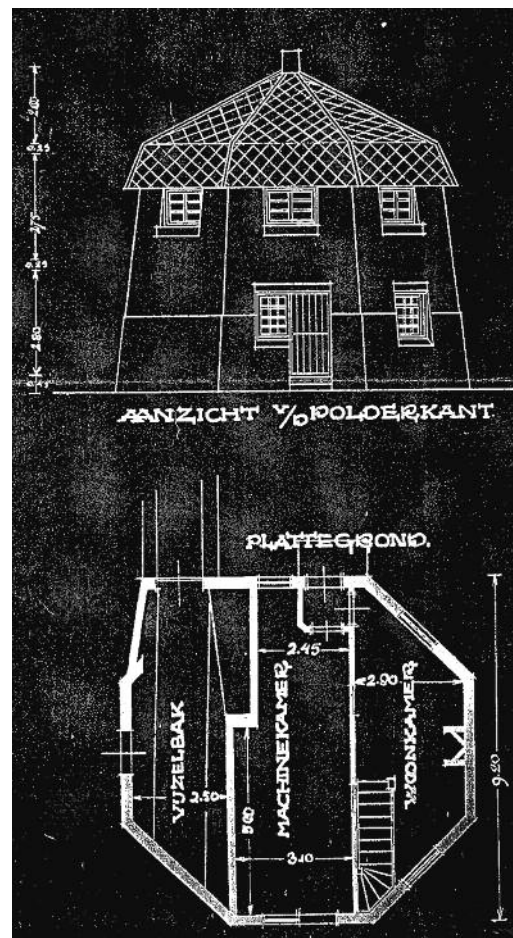
Plaatsing kap molen Kortenoord

Dinsdag 5 oktober is de splinternieuwe, rietgedekte kap op de romp van de Windlust gehesen. Het steken van de roeden heeft op dezelfde dag plaatsgevonden. De buitenkant van de uit ijsselsteen opgebouwde romp is inmiddels helemaal klaar. Het metselwerk, voegwerk en stucwerk is 6

september door de firma Klapwijk opgeleverd. Terwijl de metselaars nog druk bezig waren is ook de balie aangebracht. Vrijwilligers hebben de afgelopen maanden in de werkplaats van Verbij te Hoogmade al het hout voor de buitenkant in de grondverf gezet en twee keer gelakt. De vloer voor de bijgebouwen is 3 september gestort. Half september is de steiger verwijderd en zijn het metselwerk en de balie in volle glorie te bewonderen! Eind augustus is nog een mijlpaal bereikt. De samenwerking tussen Stichting Molen Kortenoord, Woningstichting Ons Huis en ASVZ Zuid heeft geresulteerd in een eigendomsoverdracht. De woningstichting is voor 90% eigenaar geworden van de molen, en met de verkoop is een bedrag van 452.880 euro gemoed. In de te realiseren bijgebouwen zullen ruimtes aan ASVZ Zuid worden verhuurd. **Stichting molen Kortenoord.**

Kritiek op bouwplannen bij d'Heesterboom in Leiden blijft

De aangepaste plannen voor het terrein van Noordman (*Molenwereld* 2003-10-0280), waarop ook molen d'Heesterboom staat, zijn niet met gejuich ontvangen. Sterker nog, de bezwaren tegen de bouwplannen op het terrein van Noordmans eigen houthandel in Leiden zijn sinds de aanpassingen alleen maar toegenomen. Ondanks aanpassing van bouwhoogtes,

Het verbouwingsplan voor de Hargmolen uit 1925.

wordt door omwonenden bezwaar gemaakt tegen de hoogte van te bouwen villa's en vindt men dat onjuist wordt omgesprongen met het cultureel erfgoed. Tevens roepen een te bouwen restaurant en de voorgenomen versmalling van de Rijn weerstand op. Dit is de conclusie uit een inspraakavond op 26 augustus. Het huidige plan zou in strijd zijn met het gemeentelijk monumentenbeleid, dat ervan uitgaat om de molen te handhaven in haar omgeving. De raadscommissie heeft zich half september over het plan gebogen en wordt dus vervolgd.

Aeolus in de steigers

Korenmolen Aeolus te Vlaardingen aan de Kortedijk staat sinds eind augustus in de steigers. De molen wordt momenteel gerestaureerd. De voornaamste werkzaamheden bestaan uit het herstellen van vloeren, het gaande werk en renovatie van het voegwerk van de molen. De restauratie zal zo'n negen maanden in beslag nemen en wordt bekostigd door de gemeente, rijk en provincie. Na beëindiging van het bedrijf van de firma Boekestijn is de molen weer eigendom geworden van de gemeente. Sindsdien wordt de molen op vrijwillige basis in gebruik gesteld. Aan de voet van de molen zal een nieuwe woonwijk verrijzen. Dit heeft echter geen nadelige gevolgen; in de plannen is rekening gehouden met de aanwezigheid van de molen.

Geld over voor Kloetingse molen

De korenmolen van Kloetinge staat al sedert 1999 te koop (*Molenwereld* 1999-09-0181). In de verkoop zit echter nog geen schot, de vraagprijs van de in 1998 nog gerestaureerde molen bedroeg destijds ruim 600.000 euro. De gemeente Goes wil in verband met het behoud van de molen een bedrag van 55.000 euro in de molen steken, aangezien zij zich het lot van de molen aantrekt. Er dient zich voorlopig geen particuliere koper aan en om de molen te beschermen heeft deze wel onderhoud nodig. Wanneer de gemeente Goes de aankoop en het onderhoud kan en wil financieren ontstaat ten aanzien van het beheer van de molen andere perspectieven. Dan is de actieve Stichting Molen Nooitgedacht, die de molen te Eindhoven beheert, bereid ook het beheer in Kloetinge op zich te nemen. Aangezien de gemeente Goes nog beschikbare middelen uit het stadsvernieuwingsfonds heeft, overweegt zij momenteel wél om de molen aan te kopen. In een eerder stadium werd daarvan afgezien, aangezien het volgens de gemeente Goes niet tot de kerntaken van een gemeente behoort om een molen te onderhouden en beheren. Vervolgens wil de gemeente bekijken of

ook het beheer van De Koornbloem te Goes bij dezelfde stichting kan worden ondergebracht. Het voorstel waarin de molen van Kloetinge voorkomt is op 16 september in de gemeenteraad behandeld.

Herstelplannen voor molenromp van Kortgene

Over het verbouwen van molenrompen en -restanten in het licht van monumentenbehoud is in het verleden al veel gezegd en geschreven, ook in de kolommen van *Molenwereld*. Met name in het Brabantse zijn die verbouwingen nogal eens verkeerd uitgekapt, maar ook Zeeland kent zo'n voorbeeld in Grijpskerke. Desondanks verdient elk initiatief een molen op een passende wijze te behouden en verder verval tegen te gaan een eerlijke kans. Sinds 2003 zijn G. en L. de Boer eigenaar van het restant van de voormalige molen De Korenbloem te Kortgene en zij streven de redding voor de eens zo markante molen na (*Molenwereld* 2001-03-065). De molen werd in 1972 onttakeld en in 1979 gedeeltelijk gesloopt, nu resteert alleen nog de stenen romp uit 1873. Van de ge-

meente Noord-Beveland hebben ze toestemming gekregen de begane grond, aanbouw oude motorhok inclusief, en eerste verdieping in gebruik te nemen als woonruimte. De bewoners willen de woonruimte echter zo beperkt mogelijk houden, ten einde de inrichting van de molen zo authentiek mogelijk te kunnen herstellen. De vorige eigenaar L.W. Kokee heeft in de jaren '70 een aanvang gemaakt met het herstellen van de zolders en het gaande werk. Pogingen tot verder herstellen te komen liepen op niets uit, o.a. vanwege de recessie (*De Molenaar* 1996-18). Het wienkruis en de kap waren inmiddels verwijderd. In de tussentijd heeft het werk dat door de vorige eigenaar gedaan is wederom veel te lijden gehad, zodat feitelijk van voor af aan begonnen moet worden. Een uitdaging vinden de nieuwe eigenaars, die de molen dit voorjaar betreffen. Men is bereid mee te werken aan volledige restauratie, maar dat kan niet uit eigen middelen geschieden. Voor de molen is momenteel geen subsidie te verkrijgen aangezien deze noch een gemeentelijk monument noch een rijksmonument zou zijn. Men begint met het begaanbaar maken en herstellen van alle vloeren in de

De molen van Kortgene in het verleden als sieraad van Zeeland, nu een kale romp en in de toekomst...?

molen en daarna is het voeg- en metselwerk aan de beurt. Wind- en waterdicht maken is de eerste opdracht. Veel werkzaamheden zullen door de eigenaars zelf worden uitgevoerd. Men ontvangt veel positieve reacties uit de omgeving en de inwoners van Kortgene zijn blij dat er weer activiteit is rond de molen.

Nieuwe jas voor molen Nieuwerkerk

Begin september is gestart met groot onderhoud aan de molen van Nieuwerkerk (Zld.); oplevering hiervan wordt deze maand verwacht. De stenen molenromp heeft last van bovenmatige vochtvorming, het vochtgehalte bedraagt circa 40 tot 50 procent. Dit is aanleiding geweest om begin september de gehele coating van de molen af halen. Door het opnieuw behandelen van de molenromp beoogt men de zwamvorming op de romp te stoppen. Door het lek zijn van de bestaande coating, kan het vocht wel in de romp trekken maar komt het er niet meer uit. Van de onderste vier meter zal eerst het voegwerk onder handen worden genomen. Dit is het gedeelte dat tijdens de watersnoodramp in 1953 onder water heeft gestaan. De nieuw aan te brengen coating is een uit België afkomstig product, dat tegen trillingen bestand is en zou moeten voorkomen dat er opnieuw haarscheurtjes ontstaan. Aangetekend moet worden dat de vochtthuishouding van een stenen molen een regelmatig terugkerend probleem kan zijn, zeker wanneer de oorspronkelijke coating respectievelijk het oude voegwerk met hedendaagse me-

In 1985 draaide de molen van Scherpenisse zonder zorgen over herstel (foto: 06-1985).

thoden behandeld worden. Desalniettemin hoopt men dat de molen van Nieuwerkerk er weer enige jaren tegen kan.

Toch restauratie Sint-Annaland en Scherpenisse

De gemeente Tholen heeft restauratieplannen voor de molen in Sint-Annaland en Scherpenisse ingediend bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. De molen van Sint-Philipsland krijgt voorlopig geen prioriteit (*Molenwereld* 2004-09-0293), een lot dat in eerste instantie ook Scherpenisse was beschoren (*Molenwereld* 2004-04-0163). Aan de standerdmolen in Sint-Annaland moeten werkzaamheden aan de fundering gebeuren, de kast en het gaande werk krijgt de nodige aandacht. Van de geschatte kosten ad 200.000 euro heeft de gemeente 50.000 euro beschikbaar. De te ontvangen subsidie bedraagt maximaal 70% van het goede keuren restauratieplan, dus de gemeente heeft nog een financieel tekort te dekken. De kosten voor restauratie van De Korenbloem te Scherpenisse zullen circa 560.000 euro bedragen, hiervan is reeds 300.000 euro beschikbaar. De molen die al enige jaren stilstaat is verzaakt en moet rechtgezet worden. Daarnaast moet het hekwerk, de balie en een groot gedeelte van het staartwerk vervangen worden. Wanneer de plannen goedgekeurd zijn en de resterende financiële middelen geregeld kan gestart worden met de uitvoering van de werkzaamheden. Pas na voltooiing van de molens te Sint-Annaland en Scher-

penisse worden de mogelijkheden voor Sint-Philipsland bekeken.

Renovatie Franse Molen toch gestart

Hangende een conflict met de buurman en de uitspraak over de voorgenomen aanpassingen aan de Franse Molen te Valkenburg (*Molenwereld* 2004-09-0296) is bouwbedrijf Coppes uit Houthem in de eerste week van september begonnen met de renovatie. De eigenaar heeft voorlopige toestemming en is in afwachting van de aangevraagde bouw- en monumentenvergunning. Coppes is begonnen met het dak, aangezien langer uitstel niet verantwoord is. Coppes wil hierbij behouden wat er te behouden is. Voordat de realisatie van de appartementen plaats kan vinden moeten de bouw- en monumentenvergunning definitief verstrekt zijn. Dit is nog niet het geval en als het aan de buurman ligt, komen die ook niet. De Raad van State zal eind oktober uitspraak doen in deze kwestie. Wanneer Coppes in het gelijk wordt gesteld, staat niets de verdere procedure voor de verbouwing van de rest van het complex meer in de weg. De gemeente hoopt op een positieve uitspraak in het voordeel van Coppes. De gemeente juicht de renovatie, en behoud in historische stijl van de in erbarmelijke staat verkerende molen toe.

Oprichting Weertse molenstichting vlotgetrokken

Het is inmiddels zes jaar geleden dat F. Geurts, als toegevoegd secretaris van de Molenstichting Limburg, contact heeft opgenomen met de gemeente Weert over een convenant betreffende de molenbiotop en het oprichten van een Weertse molenstichting. Het convenant is inmiddels geregeld maar het idee van de stichting stagneerde (*Molenwereld* 2004-07/08-0264). Eind juli is op initiatief van P. van den Bercken (Molenbouw Adriaens) en F. Weerts (Oudheidkundige Kring 'De Aldenborgh') de impasse doorbroken en een nieuwe start gegeven aan de ontwikkeling van een molenstichting. Dit biedt vele voordelen zoals het beter en gezamenlijk kunnen waarborgen van onderhoud, restauratie en biotoop. Het is nu een kwestie van tijd voor verdere uitwerking. Een interessante vraagstelling vanuit de initiatiefnemers is of deelname open zou moeten staan voor molens in Belgische buurgemeenten. Dit kan mogelijkheden bieden ten aanzien van Europese subsidies. Daarnaast houdt de vraag of de stichting eigenaar moet worden van de vier molens in Weert de gemoederen bezig. Vooralsnog wordt hier niet vanuit gegaan bij de opstelling van de plannen. Een werkgroep onderzoekt momenteel statuten van molenstichtingen elders in het land, ten einde voor het einde van het jaar een molenstichting op te kunnen richten. Dit is een voorwaarde die gesteld is door de ge-

De Nieuwerkerkse molen in de tachtiger jaren.

meente Weert en die is gekoppeld aan de beschikbaarstelling van financiële steun ter hoogte van 424.000 euro voor de restauratie van de vier molens die momenteel in eigendom van de gemeente zijn.

Nieuwe molenkaarten Van Steenberg

De heer H. van Steenberg heeft weer enige molenkaarten uitgegeven. Deze keer van De Jonge Sophia in Groot-Amers, De Passiebloem in Zwolle en de korenmolen van Vilsteren.

De kaart kosten 0,50 euro per stuk, te meerderen met portokosten (0,39 euro bij maximaal vijf stuks). Ze zijn te bestellen door het bedrag over te maken op Postbankrekening 747404 van H. van Steenberg, Kardeel 133, 4741 LR Raamsdonksveer onder vermelding van het gewenste (en bij overschrijving via een bankrekening het adres vermelden). Voor nadere informatie: tel. 0162-516602.

In 't kort

- Zaterdagavond 30 oktober is het voor het derde achtereenvolgende jaar weer zover! De Wilhelmina te **Noorderhoogbrug** gaat 's avonds malen en is van binnen en buiten sfeervol verlicht. Bij vertrouwd weer en voldoende wind wordt er gemalen. Er worden pannenkoeken gebakken en er vindt meelverkoop plaats. Belangstellenden zijn welkom tussen 18.00 uur en 22.00 uur.
- Op 13 september zijn de roeden van molen Nooitgedacht in **Veenoord** gestoken. Een dag later heeft molenmaker Vaags de kap afgenomen en naast de molen gezet. Deze zal o.a. worden voorzien van een nieuw rietdek. Daarna worden ook de nieuwe roeden met nummer 96 en 97 (productie 2004) gestoken.
- Burgemeester Stigter van Winterswijk heeft 15 september een erepenning uitgereikt aan Willem Elting, vanwege zijn inzet voor het behoud en de restauratie van Sevink Mölle in buurtschap **Meddo**.
- Het College van B & W van de gemeente **Hof van Twente** is niet bereid in te gaan op het verzoek van Stichting de Overijsselse Molen. Zij hebben alle gemeenten gevraagd de jaarlijkse subsidie aan de stichting te verhogen tot 75 euro per in bezit zijnde molen. Voor het Hof van Twente zou deze verhoging van 100% in drie jaar tijd neerkomen op een jaarlijkse bijdrage van in totaal 375 euro.
- Op 4 september is door de gemeente Oldenzaal aan de firma Reerink te **Oldenzaal** een erepenning uitgereikt, vanwege haar 100-jarig bestaan. De firma begon destijds in een standerdmolen, welke 1913 vervangen werd door een acht-kante balliemolen die eerder als Het Anker in Weesp stond. Het achtkant van de inmiddels verdwenen molen is gebruikt bij de herbouw van de molen in Harderwijk.
- In de tweede week van september zijn

Molen Vogelzicht in Kuitaart bij de ingebruikstelling op 5 september (foto H. van Steenberg).

- de nieuwe roeden voor molen De Leijen te **Staphorst** opgehekt. Ze liggen in de werkplaats van molenmaker Vaags klaar om gestoken te worden.
- Op 25 september is de rosoliemolen in het Openluchtmuseum te **Arnhem** officieel in gebruik genomen.
- Het op 1 september 2001 geopende Landgoed De Bruchemse Molen (*Molenerld* 2001-10-251) staat (nog) te koop. Het landgoed met daarop de als kantoor/gastenverblijf ingerichte molentstomp van de uit 1740 daterende Bruchemse Molen moet 995.000 euro opbrengen (in 2001 was de vraagprijs 1.356.800 euro).
- Het bestuur van de Stichting Doetinchemse Molens heeft op 21 augustus

voor de eerste keer een **Doetinchemse** molendag georganiseerd.

- Op woensdag 18 augustus is De Walderveense molen te **Walderveen** ontdaan van kap en wienenkruis als start van een restauratie die circa zeven weken in beslag zal nemen.
- Gedeputeerde Staten van Noord-Holland hebben een subsidie van circa 60.000 euro afgewezen ten behoeve van de aanleg van een plasdrasgebied, paden en een educatiesteiger bij Molen d'Oude Knecht te **Akersloot**. Vanwege reeds gegenereerde eigen middelen komt het project niet in gevaar.
- Beheersstichting Het Twiske heeft bij de gemeente **Landsmeer** een subsidieverzoek ingediend voor de Twiskemolen.

De standerdmolen in Oldenzaal waaruit de firma Reerink ontstond.

Door barsten in de keerkuip is de molen nauwelijks nog te kruien. Doordat het rolenkruiswerk niet meer centraal gehouden wordt is ook slijtage aan de overring ontstaan.

- Vanwege de slechte staat van de gelaste stalen roeden (Wijnveen 1937) is de Obdammermolen te **Obdam** in september stilgezet. Het zijn de eerste gelaste roeden in Nederland geweest, gemaakt voor het aan de molen toegepaste wiekstelsel Bilau.
- Op 6 september stelde loco-burgemeester Pauwels van de gemeente Hulst de gerestaureerde molen Vogelzucht in **Kuitaart** in bedrijf.
- Op 7 september overleed in **Leende** op 91 jarige leeftijd Adrianus Hubertus Kees, oud-molenaar en molensteenfabrikant aldaar. Op 13 september vond de begrafenis plaats op het kerkhof te Leende.
- De ronde stenen beltkorenmolen Annetie (1891) te **Eindhoven-Acht** staat te koop voor een bedrag van 424.000 euro.
- Vrijdag 10 september heeft de maalploeg van De Doornboom in **Hilvarenbeek** uit handen van de wethouder van

cultuur de monumentenprijs 2004 uitgereikt gekregen. De ploeg onder leiding van Piet van Rijswijk kreeg de prijs voor de wezenlijke bijdrage aan het toeristisch product van de gemeente.

- Begin september hebben wateras en waterrad van De Volmolen te **Waalre** averij opgelopen ten gevolge van een stuk drijfhout. De schade is inmiddels hersteld.

Molenkalender 2004

- 9-10 oktober: Molenweekend Noord-Holland Zuid
- 17 oktober: Provinciale Molendag Oost-Vlaanderen (België)
- 23 oktober: Molendag Lopiker- en Krimpenwaard
- 24 oktober: Rijnlandse Molendag
- 6 november: Molenruilbeurs Utrecht (Bethelkerk)
- 13 november: Molendag Tieleraard
- 20 november: Open dag Kinderdijk

't Betere werk

Gerechtelijke uitspraak procedure schuur bij m o l e n D e Z a n d h a a s

Naar aanleiding van een gerechtelijke uitspraak voortkomend uit een bezwaarschrift van de Stichting Santpoort, moet de procedure voor de bouw van een schuur bij molen De Zandhaas te Santpoort helemaal van voor af aan beginnen. De daadwerkelijke aanleiding tot het proces is in de media onjuist verwoord, hetgeen heeft geleid tot twee verschillende berichtgevingen in *Molenwereld*. In *Molenwereld* 2004-07/08-261 werd uitgegaan van het gegeven dat de verstrekte monumentenvergunning ter discussie stond, terwijl in *Molenwereld* 2004-09-292 op basis van de uitspraak werd verondersteld dat er juist géén monumentenvergunning was verstrekt en deze door de gemeente Velsen aangevraagd had moeten worden. De juiste informatie, na overleg te hebben gehad met Jos Kors, is echter de volgende: de aanvraag voor de monumentenvergunning is door de gemeente Velsen gedaan, nadat hieraan voorafgaand door Jos Kors een bouwvergunning was aangevraagd. De Gemeente Velsen is eigenaar van zo wel de molen als de schuur. De aanvraag voor de monumentenvergunning is door de gemeente gepubliceerd, er is een hoorzitting betreffende bezwaren tegen het verlenen van de vergunning geweest. De plannen zijn goetst door de gemeentelijke welstandcommissie en na een wijziging goedgekeurd. Hierna is de monumentenvergunning door de gemeente van rechtswege

afgegeven (vanwege tijdsoverschrijding). Deze is door de bezwaarhebbende Stichting Santpoort aangevochten met onder andere het punt dat de *aanvrager* van de bouwvergunning. Ook de monumentenvergunning moet aanvragen. Alleen dit punt is door de rechtbank bekeken. Bezwaarhebbende is hieromtrent in het gelijk gesteld, waarbij dus de monumentenvergunning nietig is verklaard wegens een onjuiste procesgang. Feit is en blijft dat Jos Kors na 5 jaar wederom terug bij af is. **bhjm**.

De molen van Santpoort omstreeks 1930. De molen heeft nog een op de kap staande bliksemafleider, zoals men in Duitsland nog wel ziet. De bliksemafleider bleef tot omstreeks 1965 intact. Het was waarschijnlijk de laatste oorspronkelijke bliksemafleider van die aard in Nederland. Wel heeft de uit Duitsland afkomstige molen van Nijveen nu weer z'on bliksemafleider.

Grens molens

Duitsland

NORDRHEIN-WESTFALEN

Herstel molenhuis molen Südlohn

Bij de Molen van Menke in Südlohn (even ten oosten van Winterswijk, net over de grens, staat een juweel van een molenhuis. De goten moeten vernieuwd worden en dat is bij dit huis een dure klus. De gemeente neemt een derde van de kosten voor haar rekening, maximaal € 1491,95.

De molen van Menke, een achtkante beltmolen, werd in 1812 gebouwd. Oorspronkelijk was de molen met spanen gedekt. Sinds 1865 is de molen eigendom van de familie Menke. Hij heeft twee koppel stenen en sinds 1866 ook een zaagwerk. Dit werd ook met windkracht aangedreven. Om meer ruimte voor het zaagwerk te krijgen werd later de molenbelt afgegraven en vervangen door een aanbouw rond de molen waarvan het dak als balie dient.

Omstreeks 1900 liet Menke een gebouw bij de molen plaatsen waarin hij een stoommachine plaatste en sindsdien dreef hij dus een stoom- en windmolen.

In 1926 werd de windmolen stilgezet en in de daaropvolgende jaren werd het maalwerk uitgesloopt. In 1933 werd de eerste walsenstoel gekocht. Om de molen niet aan het verval prijs te geven liet eigenaar Menken in 1949 en enige jaren later ook de regenkant van de romp met koperen platen bekleden.

De Molen van Menke is ook nu nog ingericht met machines voor de bloemmaal-

De beschadigde en inmiddels herstelde balie (foto H. Noot).

De vleugel-lamme molen van Papenburg (foto H. Noot).

derij. In het bijgebouw staat een zaagmachine uit 1919, een dorsmachine (breeddorser) van het bouwjaar 1914, een stoomketel uit het jaar 1905, een koppel stenen en een 110-volt gelijkstroomdynamo. Twee Herforder dieselmotoren uit de jaren 1934 en 1951 zorgen voor de aandrijving. Alles is bedrijfsvaardig.

In 1998 kreeg de windmolen de Anneliese-Schükingprijs van het Deutsche Gesellschaft für Mühlenkunde und Mühlenerhaltung e.V. In het jaar 2000 kreeg de Molen van Menke de Felix-Sümmermannprijs van de kreis Borken, een driejaarlijkse prijs voor bijzondere verdiensten voor monumentenbehoud van de kreis Borken. De familie Menke heeft de molen tientallen jaren uitstekend onderhouden, ook na het staken van het maalbedrijf en de eraan verbonden handel, terwijl ze er geen enkel economisch voordeel van trekt. De windmolen is beeldbepalend en een der belangrijkste in zijn soort in Westmünsterland. Ze maakt deel uit van de 'agricultura' een landelijke en gastrijke route, initiatief van de gemeenten Aalten, Borken, Eibergen, Gescher, Lichtenvoorde, Südlohn, Velen en Winterswijk. **Bernhard Fritsche.**

Niedersachsen

Roedenbreuk Meyers Mühle Papenburg

Op zondagmiddag 8 augustus brak de binnenroede van Meyers Mühle in Papenburg. Toen de roe brak, draaide de molen en er waren ook bezoekers op de stelling en op de begane grond buiten onder de stelling. Wonder boven wonder is het allemaal goed afgelopen. Toen de roe brak, is deze ter hoogte van een binnensluiting aan de noord-oostzijde door de stelling geramd waar hij is blijven steken. Een binnensluiting en twee stellingplanken zijn hierbij vernield ook nam de roe nog een gedeelte van het achtkantbekleding en een stuk goot gedeeltelijk mee. Inmiddels is dit gerepareerd.

De roeden zijn geleverd door molenmaker Haß uit Norden. Haß heeft gezegd dat de roeden door een Nederlandse roedenmaker zijn gefabriceerd. Het is wel merkwaardig dat er op de zittende roede geen roedenplaatje is bevestigd. Ook op de gebroken roe zat geen plaatje volgens de vrijwillig molenaar.

Haß gaat kosteloos de roe repareren en weer opnieuw steken. Hij maakt tegenwoordig zelf roeden. **H. Noot.**

Molenhuis en molen in Südlohn (foto Bernhard Fritsche).

Z O E K E R

De Friese 'Zoeker' heeft helaas geen enkele reactie opgeleverd. Dat geeft deze keer dus weinig meer te melden dan een nieuwe onbekende. Wel bewijst de heer Keunen van Monumentenzorg met foto's en kaartmateriaal dat de 'zoeker' in het juninummer onomstotelijk de Boterhuismolen is.

De nieuwe 'Zoeker' heeft bestaan is een windmotor. Windmotoren hebben wel veel, maar niet altijd dienst gedaan voor bemaling. Deze 'Heracles' windmotor (N.B. geen 'Herkules'!) zal wel een bedrijf gediend hebben, maar welk en waar?

Reacties a.u.b. te richten aan de redactie van de *Molenwereld*, Moerdijkstraat 39, 2751 BE Moerkapelle, fax 079-5931303, e-mail: jsbakker@molenwereld.nl.

x

voor alle
ZEKERHEID!

De OBM Speciaal voor Molenaars is al meer dan 100 jaar gespecialiseerd in het verzekeren van molens en het mengvoederbedrijf. Zij is daarmee een maatschappij die u de zekerheid geeft van een goede verzekering. Een verzekeringsmaatschappij die u met raad en daad bijstaat. De OBM Speciaal voor Molenaars is er voor u. Voor een veilige dekking, tegen bescheiden premies.

Onderlinge
Brandwaarborg Maatschappij

SPECIAAL VOOR MOLENAARS

Singel 19, 7411 HV Deventer, tel.: 0570-612353, fax: 0570-611529

Molens restaureren en onderhouden vraagt om vakmanschap en jarenlange ervaring. Die vindt u bij de leden van de Nederlandse Vereniging van Molenmakers. De bedrijven die het logo van de NVVM voeren staan borg voor.....

kwaliteit en deskundigheid.

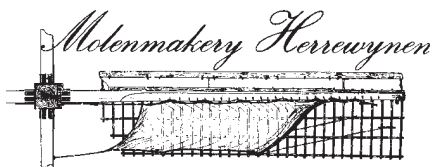

Nederlandse Vereniging Van Molenmakers

NVVM-molenmakers actief

Door ons bedrijf zijn de onderhoudswerkzaamheden aan de molens Bonrepas te Vlist en de eerste fase van de Prinsmolen te Rotterdam-Hillegersberg afgerond. Bij de korenmolen De Hoop te Oud-Alb-Jes van E. de Groot werden de twee roeden vervangen en het gehele hekwerk en de fokken weer nieuw aangebracht. Onderhoudswerk werd gedaan aan enkele molens van de SIMAV, o.a. de Peilmolen in Oud-Alblas; de Oudendijkse molen te Noordeloos (schilderwerk); de Oude Weteringmolen te Streefkerk (schilderwerk) en de Tiendwegmolen te Streefkerk (schilderwerk).

Na de vakantie zijn de werkzaamheden aan molen Aeolus te Vlaardingen gestart, de hele molen is in de steigers gezet voor herstel aan het metsel- en voegwerk. Tevens worden aan de balklagen 61 koppen aangegoten en diverse vloeren vernieuwd. Het kapbeschoot wordt vernieuwd, ook de penbalk en diverse andere molenmakerswerkzaamheden worden uitgevoerd. Van molen De Zwaan te Ouddorp (ZH) is de afgelopen week de buitenroede vernieuwd waarbij de bestaande fokken zijn overgezet. Juist op Open Monumentendag kon deze molen weer draaien. Aan diverse molens vindt lopend onderhoud plaats.

Ondanks de vakanties is er toch nog veel werk verzet in augustus. De watermolens in Lage (D) en Azelo werden bezocht voor diverse onderhoudswerkzaamheden. De molen in Aschwarden (D) kreeg de gerestaureerde kap weer terug en de nieuwe wieken werden aangebracht. Ook werd in augustus afgereisd naar Israël. De nieuwe natuurstenen romp stond daar in Tefen (ongeveer halverwege tussen de kust en het meer van Galilea, niet ver van Libanon) klaar om afgebouwd te worden met de onderdelen die wij in Nederland gemaakt hadden. Omdat de wind nagenoeg altijd uit één richting komt, heeft de molen geen draaibare kap. Met een vlucht van dertien meter heeft de molen voldoende kracht om diverse authentieke houtbewerkingmachines aan te drijven die in de molen komen te staan. In vier dagen tijd was alles geïnstalleerd en draaide de molen de eerste rondjes. Een plaatselijke aannemer zal nog een dak aanbrengen.

VERBIJ HOOGMADE BV
MOLENMAKERSBEDRIJF SINDS 1868

Van de Windlust in Nieuwerkerk a/d IJssel is het metselwerk aan de buitenkant van de romp gereed en ook de stelling is klaar. De steiger is afgevoerd zodat de romp al weer in volle glorie is te bewonderen. De kap is in de werkplaats zo goed als klaar en wordt naar Nieuwerkerk vervoerd om daar gerietdekt te worden. Ook het bovenwiel is inmiddels gereed, evenals de vang. Er wordt nu gewerkt aan bovenschijf, koningspil, vangbalk en ezels: allemaal zaken die voor het plaatsen van de kap in de molen worden gehesen. Wanneer het oktobernummer van Molenwereld de lezers bereikt, staat de kap inmiddels op de molen en zijn ook de roeden gestoken.

Van de Murphy Mill in San Francisco is de as in de kap geplaatst na het herstel van de bovenas en het afdraaien van het halslager. Vanwege het enorme gewicht (13 ton!) lukte dit niet met de kraanbaan in de werkplaats. Om de as te kunnen plaatsen is een mobiele kraan in de werkplaats opgesteld, welke de as bij de askop optilde. Het achterstuk werd opgehesen door een zware laadkraan op de vrachtauto en samen hebben ze de as in de kap gelegd.

De restauratiewerkzaamheden aan de

Fabyan Mill in Geneva (Ill.-VS) zijn voltooid en inmiddels draaien de vrijwilligers volop met de molen.

Aan diverse molens is het jaarlijks onderhoud uitgevoerd. In Aarlanderveen hebben we de Middenmolen voorzien van vier nieuwe fokken en de Putmolen van twee nieuwe fokken. In totaal zijn er daar tien fokken aan de diverse molens vervangen! In Veenendaal is aan De Nieuwe Molen het schilderwerk afgemaakt, zodat het herstel na de asbreuk nu geheel is afgerond. Van molen De Hoop in Loenen a/d Vecht is de vang weer in orde gemaakt. Ook aan molen De Dikkert in Amstelveen wordt gewerkt: de roeden zijn doorgeschoven, een lange schoor vernieuwd, twee nieuwe stellingdeuren, herstel betimmering van de weeg en diverse kleine werkzaamheden. Na uitvoering van het molenwerk, zal de schilder de gehele molen boven de stelling opnieuw schilderen. Tevens wordt er voorzichtig over nagedacht om de molen in de toekomst weer krui- en draaibaar te maken.

2.

1. Molen Aeolus in Vlaardingingen in de steigers (foto Herrewijnen).

2. De herstelde molen in Aschwarden (foto Vaags Molenwerken).

3. Het plaatsen van de 'kap' in de molen van Israël. (foto Vaags Molenwerken).

4. Een merkwaardige molen in Israël (foto Vaags Molenwerken).

4.

1.

5. Het leggen van de as in de kap van de Murphy Mill (foto Verbij Hoogmade BV).

6. De kap voor de molen van Nieuwerkerk a/d IJssel in de werkplaats (foto Verbij Hoogmade BV).

6.

Vijftig jaar geleden

De Noord

De Noord op het Oostplein in Rotterdam is welhaast een legendarische molen. Het was op 28 juli precies een halve eeuw geleden dat deze molen in een zee van vlammen ten onder ging. Dat lot was hem op 14 mei 1940 wonder boven wonder bespaard. Het bleek in 1954 evenwel uitstel van executie te zijn.

Als zoveel Hollandse steden was Rotterdam omgeven door een krans van molens. In 1617 telde de stad veertien windkorenmolens en tien roskorenmolens. Verder waren er drie rosmolens en een windmolen die boekweit maalden. De windmolens waren uiteraard standerdmolens. In 1622 worden er nog twee windmolens aan de kop van de Leuvehaven bijgebouwd. Aan het eind van de zeventiende eeuw begint men de standerdmolens te vervangen door stenen molens. Door deze ontwikkeling ontstaat overproductie, ondanks de groei van de stad. Het molenaarsgilde koopt dan met steun van het stadsbestuur molens uit. Rotterdam gaat dan uiteindelijk met tien grote stenen korenmolens de negentiende eeuw in, maar komt er door de bekende oorzaken met maar drie weer uit. Na de sloop van De Hoop aan de Coolingsingel in 1920 bleef De Noord als enige stadsmolen over, maar hij zal de 21^e eeuw niet halen.

Bouw

De naam van De Noord is op zijn zachtst gezegd merkwaardig. Hij stond niet aan de noord-, maar aan de uiterste oostkant van de oude stad, bij de Oostpoort! Nu stonden er omstreeks 1600 drie standerdmolens bij deze poort, waarvan De Noord wel de noordelijkste was. Het is ook niet onmogelijk dat de molen een van de rond die tijd verdwenen standerdmolens aan de noordkant van de Coolingsingel is geweest waarvan de naam mee is verhuisd.

De Noord stond op de punt waar de Goudschevest (Goudsesingel) en het Achterklooster samenkwamen. Op de kaart van Jacob van Deventer van omstreeks 1562 komt op die plaats nog geen molen voor. De molen zou dan ook in of kort voor 1577 zijn gebouwd. Een kaart van 1599 laat dan ook een standerdmolen op die plaats zien. Een kaart uit 1626 laat deze molen ook zien, een gewone standerdmolen op een molenberg achter de muur. Een halve eeuw later, in 1674, staat er een standerdmolen met een balie, welke echter vervangen wordt door een stenen baliemolen. Die molen zou volgens sommige bronnen verscheidene malen zijn verhoogd en in 1711 - volgens het jaartal op de baard - zijn uiteindelijke vorm hebben gekregen. Wat hiervan klopt is de vraag. De schitterende stadskaat van De Vou uit 1694 laat in ieder geval nog de standerdmolen

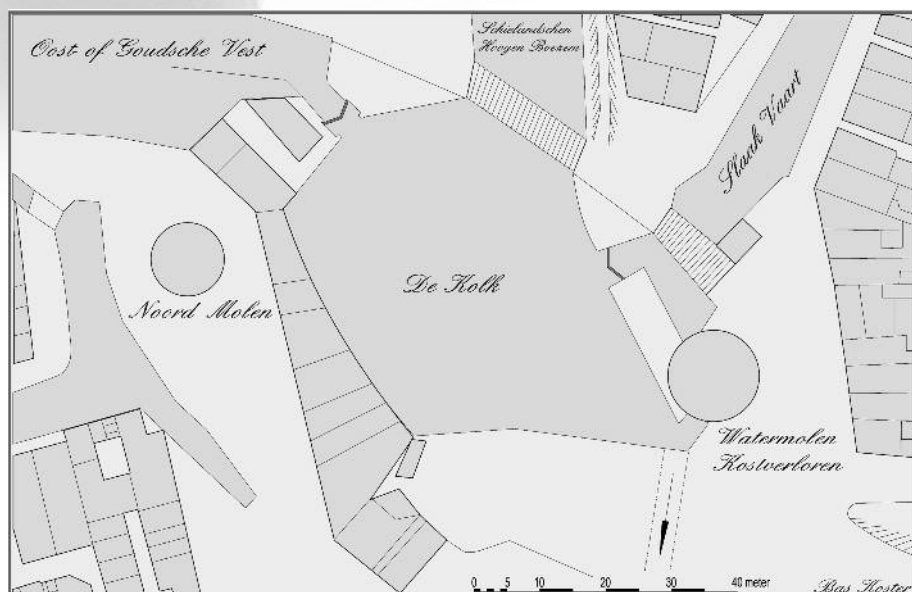
In 1943 maakte de dienst gemeentewerken een opmetingstekening van De Noord, bestaande uit een doorsnedetekening en plattegronden van de zolders.

Bas Koster nam deze over van een koffiebruine lichtdruk met dit resultaat. Uiteraard geeft de tekening de situatie van juni 1943 weer.

Zo had de molen vroeger meer stenen en ontbraken de jacobsladder en het motorluiswerk. De pelsteen is niet voor het pellen van haver en gerst geweest, maar voor het 'schuren' van tarwe om zo blank mogelijke bloem te maken (zie Molenwereld 1998-4-79).

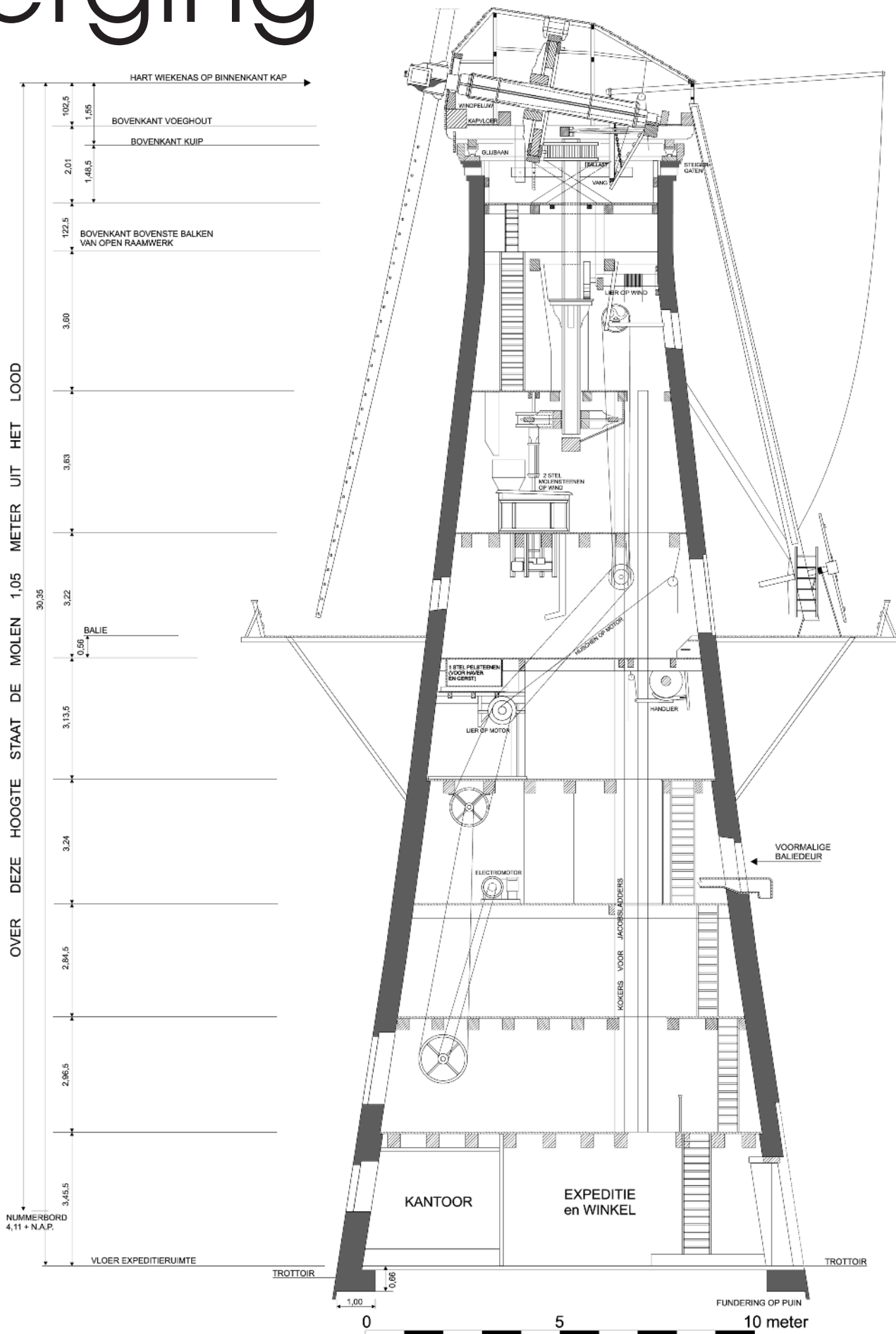
Een pelsteen voor hetzelfde doel is nog aanwezig in de molen Het Fortuin in het Openluchtmuseum in Arnhem).

(Tekening Bas Koster).

Kaartje met de situatie omstreeks 1830. De Noord staat op exact dezelfde plaats als zijn voorganger, de standerdmolen. De gebouwen naast het sluisje rechtsboven De Noord staan op de plaats van het allereerste stoomgemaal dat in Nederland werd gebouwd: in 1776. In de Kolk mondt midden boven de Hooge Boezem van Schieland uit. Acht watermolens bij Hillegersberg maalden het water van de Rotte in deze boezem dat via de Kolk op de Maas werd gespuid. De Kostverlorenmolen was de grootste watermolen van Nederland, oorspronkelijk gebouwd in 1742 voor het bemalen van de Rotteboezem. Na de bouw van de acht boezemmolens in 1772 kreeg de molen een nieuwe functie als bovenmolen voor de molens van de polder Kralingen die uitsloegen op de Slaakvaart. Toen de bemaling van de Rotteboezem in 1899 werd overgenomen door een nieuw stoomgemaal aan de Oostzeedijk werd de Kolk gedempt en ontstond op die plaats het eigenlijke Oostplein. Al het water op het kaartje werd gedempt, op de Boezem na. Aan het eind ervan staat nu het moderne boezemgemaal van Schieland.

verging

De bekende topografische tekenaar Cornelis Pronk (1691-1759) maakte een schitterende tekening van de standerdmolen: 'De Noordmolen, Aan de Oostpoort, tot Rotterdam'. Het is een kopie van een oudere tekening uit juni 1674 (tekening Gemeentearchief Rotterdam).

len op een stenen toren zien. Daardoor lijkt het aannemelijk dat 1711 het bouwjaar van de stenen molen is en dat de veronderstelde verhogingen na 1711 hebben plaats gevonden. Een tekening van plus-minus 1810 laat een nog aanzienlijk lagere molen zien, zodat De Noord waarschijnlijk in de eerste helft van de negentiende eeuw zijn uiteindelijke vorm heeft gekregen.

De sporen van de verhoging bleven tot aan de brand in 1954 duidelijk. Op de derde zolder vallen vrij grote ramen op. Dat waren, overeenkomstig de genoemde tekening, restanten van de oorspronkelijke baliedeuren. Aan de binnenkant was dat ook goed te zien, zo vertelde Arie Kluit mij. De baliehoogte moet dus omstreeks 1800 9,26 m moet zijn geweest. In 1943 was de baliehoogte 16,2 m, zodat de totale verhoging een zes meter moet zijn geweest bij gelijkblijvende vlucht. Men kan namelijk bij deze (of een andere verhoging; volgens Kluit was de molen meer dan eens verhoogd) de vlucht ook hebben laten 'groeien'. Die vlucht loog er niet om: 28,24 m. De verhoging was heel fraai uitgevoerd: de metselaars bleven de lijn van de romp volgen en pas even onder de kuip werd die verbreed zodat men de oude kap kon gebruiken. Al met al ontstond er zo een mooie, ranke en grote molen. De gemetselde romp was in 1943 in totaal 28,41 m hoog.

Op het nippertje de sloop ontkomen

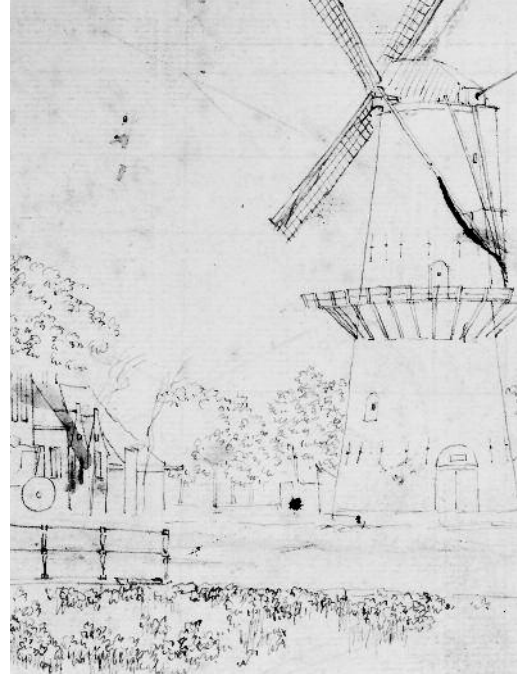
De Noord was van oorsprong geen bakkersmolen. De jenever- en likeurstokerij vormden in het oude Rotterdam een belangrijke bedrijfstak. Dat gold ook voor de brouwerij. Van de tien genoemde ste-

nen molens deden er dan ook vier dienst als moutmolen, waaronder De Noord. De eigendomsverhouding was merkwaardig. De molen was eigendom van het korenmolenaarsgilde. Onder dit gilde vielen nog zeven andere korenmolens. De eigenaars van die zeven molens waren elk voor een zevende eigenaar van De Noord. Ook na de opheffing van het korenmolenaarsgilde bleef die verhouding nog tot ver in de negentiende eeuw zijn sporen trekken in de geschiedenis van de molen.

Waarschijnlijk ging De Noord pas in de negentiende eeuw definitief dienst doen als gewone korenmolen.

In 1873 kocht molenaar W. van Vliet De Noord. Hij was eerder eigenaar van De Hollandsche Tuyn aan de Schiekade, maar die was op 5 juli 1873 afgebrand. De familie Van Vliet kwam oorspronkelijk van de molen van Oud-Kralingen, op de hoek van de Kralingsekerklaan en de 's-Gravenweg.

In 1918 kocht de stad Rotterdam De Noord en weldra circuleerde het gerucht dat de gemeente de molen wilde laten slopen. In augustus 1919 schreef dr. Wiersum hierover in het toen bekende tijdschrift 'Buiten'. De gemeenteraad was van de sloopplannen niet op de hoogte. Dit was de aanleiding voor de bekende architect J. Verheul Dzn, tevens gemeenteraadslid, om op 2 september 1919 een interpellatie in de raad te houden. (Een interpellatie is een officiële vraag aan het College, als regel afgesloten met een motie; politiek een vrij zwaar pressiemiddel.) Toen bleek dat de molen al voor sloop (ontakeling?) aan de firma Burg & Romein was verkocht; zelfs de sloopprijs was al betaald! B&W nam de interpellatie van Verheul ter harte en de sloopplannen werden teruggedraaid. De molen werd nu hersteld en vervol-

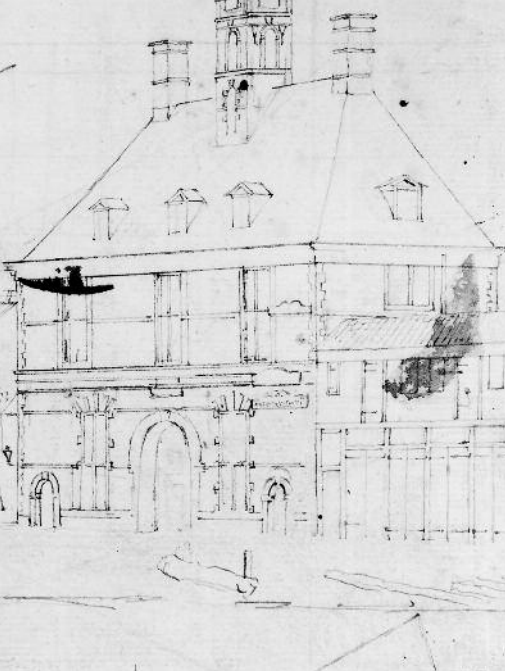

De Noord als stenen molen omstreeks 1800, nog voor de laatste verhoging. Rechts van de molen de in het voorjaar van 1836 gesloopte Oostpoort. (tekening D. Langendijk, Gemeentearchief Rotterdam).

gens in 1920 verhuurd aan de Goidschalksoordse molenaar A. Kluit sr. die daarop naar Rotterdam vertrok en van de molen weer een bloeiend bedrijf wist te maken. Ook de molenwinkel was een begrip. (Volgens Arie Kluit hadden de Rotterdamse korenmolens alle een winkel waarin meel en grutterswaren werden verkocht. De winkel in De Noord bestond dan ook al voor de komst van de familie Kluit.) De gemeente Rotterdam zorgde uitstekend voor de molen. De toekomst van De Noord leek na 1919 verzekerd.

Op het nippertje het vuur ontkomen

10 mei 1940: de Duitse inval in Nederland begint. Vier dagen later, op 14 mei vallen tegen half twee vallen 1300 Duitse bommen op Rotterdam. De explosies richten enorme schade aan, de daarop volgende brand nog veel meer. Er vallen tussen de 600 en de 900 doden en bijna 80.000 mensen raken dakloos. Van de oude stadsdriehoek binnen de vroegere stadsvesten en de naaste omgeving blijven maar een handjevol gebouwen min of meer onbeschadigd staan. Molen De Noord is er een van. Dat is nog verwonderlijker als men bedenkt dat in de directe omgeving van de molen een paar belangrijke strategische punten waren als het Maasstation en de Marinierskazerne, welke al op 12 mei, eerste Pinksterdag, rond het middaguur, het doelwit waren geweest van een bombardement. Het station kreeg toen een voltreffer, de Marinierskazerne brandde die dag af door overslaand vuur. De molen bleef toen onbeschadigd. Twee dagen later, op 14 mei vielen de meeste bommen in een strook tussen Kralingen (bij de

De Noord in 1930 in het stadsgewoel. Het huizenblok links van de molen is hetzelfde als dat links op het hofje op de foto met de situatie omstreeks 1890! In dit blok was de bekende juwelier Heetman gevestigd. Na het bombardement vroeg Heetman molenaar Kluit of hij een getuigenis wilde afleggen dat de juwelierszaak niet door bommen maar door brand was vernield in verband met de afwikkeling voor de verzekering. Uiterst links nog een hoekje van de Marinierskazerne.

Oostzeedijk) en het Hofplein. In die strook stond De Noord...

De jonge molenaar, Arie Kluit, dan 40 jaar oud, is niet bang uitgevallen. Zijn zwager Fré Kodde zei dan ook: 'Arie was nergens bang voor'. Toen jaren later in Terbregge een bekende dorpsfiguur, Dirk S., hem probeerde te intimideren zei Kluit dan ook heel rustig, op het onverschillige af, tegen hem: 'Je kunt me wel blij maken, maar niet bang'.

Moed toont hij ook op die dinsdag in mei 1940. De ongetroffen molen dreigt dan een prooi te worden van overslaand vuur. De molen staat stil. Arie Kluit gaat met een paar man de molen in om die proberen te redden met 'vonken malen'. De molen staat dan al vol rook, zodat de mannen halverwege terugdeinzen. Even later waagt hij het nog eens met vier anderen. Zij kruien de molen op de wind en dan gaan er twee zeilen voor. De wieken 'maaien' nu het vuur weg. De mannen verlaten de molen en zoeken een veilig heenkomen. Twee broers Sliker zijn door hun moedige daad niet meer in staat om hun eigen spullen te redden... Arie Kluit blijft alleen achter en brengt zo de middag en die nacht door in de molen terwijl vrijwel alles om de molen heen in de loop van de middag begint te branden. De vlammen naderen de wieken tot op een halve meter. Kluit houdt de molen 'brandvrij' door alle brandend materiaal dat op de balie valt te verwijderen. Als er delen van de balie toch in brand raken dan slaat hij die met een koevoet weg. In de loop van de avond begint de wind te draaien. Die was aanvankelijk west, waardoor de grote brand als het ware in oostelijke richting de stad in 'vreet'. Dan loopt de wind om naar het oosten en Kluit kruiet in zijn eentje de molen om. Dat gaat ongelooflijk zwaar, ook door de

hitte. Als de andere dag de brand onder controle raakt dan zijn vrijwel alle panden in de omgeving vernield met uitzondering van een rij tussen de Oostzeedijk en het Boerengat; ze staan er nog.

Arie Kluit kan dan ook de molen stilzetten. Hij zet hem dan in de rouw, vanwege de verschrikkelijke ramp die Rotterdam toen trof. Wonder boven wonder is de molen vrijwel onbeschadigd en zo wordt De Noord als het ware een symbool van het overlevende Rotterdam.

De gemeente Rotterdam laat, ondanks andere en veel grotere zorgen, de schade aan de molen direct herstellen en eind juni 1940 maakt De Noord weer, als vanouds. Ter herinnering aan deze episode laat de gemeente in maart 1952 een smeedijzeren uithangbord aan de molen bevestigen beschilderd door kunstenaar Agnes Canta met een stilleven en een gedichtje:

*Door alle stormen onverstoord
Maakt deze molen rustig voort
Aan God is immers 't laatste woord!
Vanouds de grutterij 'De Noord'*

In de oorlog bewees de molen bijzonder goede diensten, ook voor het malen van klussen graan dat mensen op de kop hadden getikt bij hongertochten. De uitbreiding van het molenaarsbedrijf ging gestadig door. Aanvankelijk had de firma Kluit als handicap dat men niet beschikte over een zogenaamde bloemvergunning, noodzakelijk om bloem te mogen maken. Voor dit doel kochten de Gebr. Kluit in 1951 de meelfabriek van P. Molenaar & Zn in Amsterdam; niet voor de fabriek zelf maar om de bloemvergunning. De Franse stenen uit deze fabriek werden uitgesloopt en in De Walvisch gelegd, de molen die de firma vanaf 1952 huurde van De Hollandsche

Omstreeks 1890 stond De Noord nog rustig op een soort hofje tussen de huizen achter de Kolk. Na de sloop van de huizen rechts ontstond het Oostplein (foto coll. Gemeentearchief Rotterdam).

Luchtfoto van het Oostplein omstreeks 1930. Het plantsoen is de gedempte kolk. De Noord staat op de punt tussen Goudsesingel en het Achterklooster. Tussen het Achterklooster en de Hoogstraat het huizenblok met de juwelierszaak van Heetman en nog meer naar links, op de hoek met de Nieuwe Haven, de op 12 mei 1940 vernielde Marinierskazerne. Het blokhuisen rechtsonder staat op de hoek van de Boezem. Alleen het blok huizen links onder op de kop van de Oostzeedijk bestaat nog. Voor de rest is alles weg!

In het Duitse vakblad *Die Mühle* van 31 mei 1940 verscheen dit bericht met een foto van De Noord. De vertaling van dit stukje nazi-propaganda luidt: **Windmolen op het slagveld Rotterdam.** De Hollandse regering heeft een zware schuld op zich geladen, toen zij de grote havenstad Rotterdam, ondanks meervoudige somming tot ontruiming, tot vesting maakte. Een zodanige misdadige vermetelheid, die slechts in de kortzichtigheid van de verdedigers van Warschau zijn parallel heeft, wreekte zich dan ook in zeer korte tijd op zijn bitterst voor de beklagenswaardige bevolking. In Rotterdam waren reeds op de eerste dag van de opmars parachutisten geland, die onder meer een brug bezetten. De Hollanders maakten de stad zelf tot een slagveld, toen zij daarna probeerden de brug weer in bezit te krijgen. Toen de vijand tot 13 mei gevraagd werd de noordoever te ontruimen om de stad een verwoesting te besparen, volgde een weigering. Op 14 mei werd een termijn van overgave en ontruiming van de stad gesteld, waarop de commandant tot onderhandelingen bereid was, die hij toen echter plotseling vertrouwde. Na verstrijking van de gestelde termijn landden op 14 mei enkele Duitse echelons op de Maas en bezetten de huizenblokken op de kade, waarbij zij op barricades en veldstellingen stierven. Door Hollandse bommen en brandgranaten werd de oude stad in brand gezet. Te midden van een wirwar van puinhopen staan heden slechts onbeschadigd een bioscoop en de slanke hoog reikende Oostmolen, die onze foto toont.

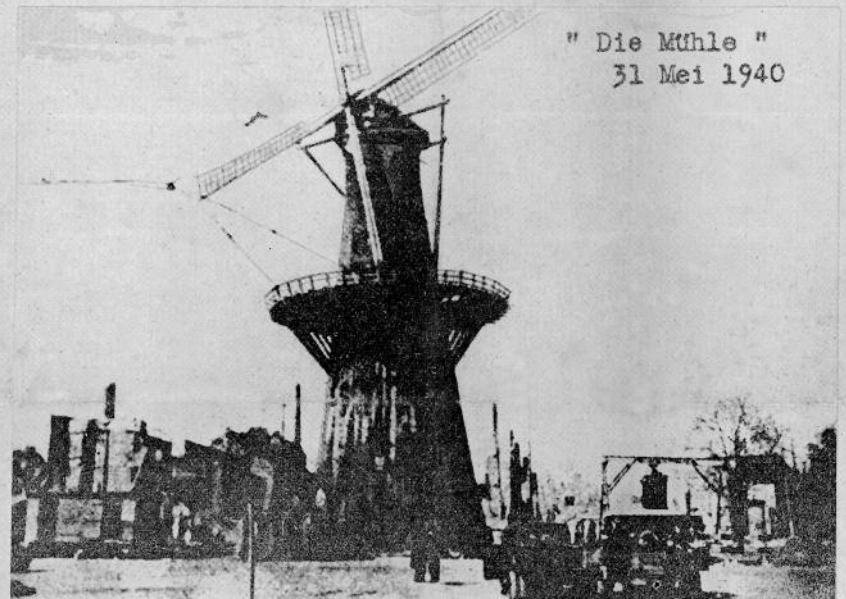
Molen en het domein werd van broer Gerrit. Men had zelfs plannen om in deze molen een kleine complete en moderne bloemfabriek in te richten met walsenstoelen en alles wat daarbij hoort. Ook in De Noord ging het moderniseringsproces verder: de 'molen maalde rustig voort' totdat...

De laatste storm

In de nacht van dinsdag 27 op woensdag 28 juli 1954 rinkelt in alle vroegte, om precies te zijn om 3.43 uur de telefoon bij de brandweer aan de Zaagmolenkade. Aan de telefoon is nachtwaker Van Zijl van lijstenfabriek Darco aan het Haringvliet die brand in De Noord meldde: er was een vlammschijnsel achter de ramen te zien. De brandweer gaf onmiddellijk groot alarm en binnen twee minuten rukten een gereedschapswagen, twee autospuiten en een ladderwagen uit. Om 3.48 uur waren ze bij de molen en troffen daar al mensen van de vrijwillige brandweer aan en ook twee bluseenheden van de vrijwillige brandweer verschenen. De hoofdman van de brandweer geeft dan het bevel de molen binnen te gaan en de grote molendeuren worden opengebroken. Een brandmeester en drie manschappen gaan de molen in en komen tot op de tweede verdieping. De derde zolder brandt en brandend hout en vonken vallen naar beneden. Twee slangen worden op de tweede verdieping gebracht en men spuit op de derde: het bluswater stroomt heet terug.

Het blussen wordt bemoeilijkt doordat in die tijd het Oostplein werd gereconstrueerd en daardoor overhoop lag. De brandweer kon met haar materieel de molen maar moeizaam benaderen. Inmiddels is ook molenaar Arie Kluit gealarmeerd. Hij woont op Boezemsingel 20, een 750 m bij de molen vandaan. De dag tevoren, dinsdag, is hij op zakenreis geweest en niet in de molen, waar zijn jongste broer die dag het bewind voerde. Als hij na een vermoeiende dag

Windmühle auf dem Schlachtfeld Rotterdam. Die holländische Regierung hat eine schwere Schuld auf sich geladen, als sie die große Hafenstadt Rotterdam trotz mehrfacher Räumungsaufforderung befestigen ließ. Ein derartiges verbrecherisches Unterfangen, das nur noch in der Kurzsichtigkeit der Verteidiger Warschaus eine Parallele hat, rächte sich dann auch in ganz kurzer Zeit für die bedauernde Bevölkerung aufs bitterste. In Rotterdam waren bereits am ersten Tage des Einmarschs Fallschirmjäger gelandet, die u. a. eine Brücke besetzten. Die Holländer

machten die Stadt selbst zum Schlachtfeld, als sie daraufhin versuchten, die Brücke wieder in ihren Besitz zu bringen. Als der Feind am 13. Mai ersucht wurde, das Nordufer zu räumen, um die Stadt keiner Zerstörung auszusetzen, erfolgte eine Ablehnung. Am 14. Mai wurde eine Frist zur Übergabe und Räumung der Stadt gesetzt, worauf der Kommandant zu Verhandlungen bereit war, die er jedoch dann plötzlich verzögerte. Nach Verstreichung der gesetzten Frist landeten am 14. Mai einige deutsche Staffeln auf der Maas und besetzten anliegende Häuserblocks, wobei sie auf Barrikaden und Feldbefestigungen stießen. Durch holländische Bomben- und Brandgeschosse wurde die Altstadt in Brand gesetzt. Inmitten eines Gewirrs von Trümmern (s. Abb.) stehen heute unbeschädigt nur noch ein Ufaltheater und die schlanke, hochragende Oostmolen, die unser Bild zeigt (Autn. PK.-Zell-Pressbildzentrale).

In de morgen van 15 mei, de capitulatie dag, zet Arie Kluit de molen stil in de rouw. De foto is genomen van vrijwel hetzelfde punt als de afbeelding uit 1930. Vergelijk ter oriëntatie de straatnaambordjes op beide foto's links.

thuiskomt dan is er familie uit Duitsland. Hij wil dan 's avonds, als iedere dag, nog even zijn gebruikelijke ommetje naar de molen maken en even zijn neus om de deur steken om te kijken of alles in orde is. Uitgerekend die avond gebeurt dit vanwege de visite niet: Gerrit zal alles wel naar behoren hebben achtergelaten. Zo'n vijftien jaar later zei hij tegen mij: 'Als ik ergens in mijn leven spijt van heb dan is het wel dat ik die ene keer niet naar de molen ben gegaan'. Of daarmee de brand voorkomen zou zijn of in de kiem gesmoord blijft natuurlijk een vraag.

Als de geschrokken molenaar bij de molen komt dan is zijn eerste gedachte: 'Die redden ze nog wel'. Het vuur is nog niet boven de balie uit. Als hij dichterbij komt dan slaat hem evenwel de schrik rond het hart. De grote deuren staan open waardoor de molen als een schoorsteen begint te trekken. De bijzonder harde wind die er staat helpt nog een handje mee. In de molen treft hij de blussende brandweerlieden aan. Kluit vreest het ergste. Op de zolder erboven staan walsenstoelen en hij is bang dat deze zware gietijzeren gevaarten ieder moment door de zolder kunnen vallen. De gevolgen voor de brandweermensen op de zolder eronder laten zich raden. 'Eruit!!!'. De brandweermensen, ook de commandant, willen zich niet laten gezeggen. Het kost Arie Kluit al zijn overredingskracht (en die was groot) om de brandweer te overtuigen dat hun situatie levensgevaarlijk is. Als ze dan goed en wel de molen hebben verlaten dan zakken de walsenstoelen met groot geraas door de zolder. De brandweermensen zijn op het nippertje aan de dood ontsnapt. Het is dan tien over vier.

In de ogen van de molenaar is er nog maar een middel om de molen te red-

den: vanaf een aanwezige ladderwagen de balie op en vandaar, van bovenaf de brand bestrijden. Hij doet dit voorstel aan de brandweercommandant, maar die weigert: te gevaarlijk. Ook zat de bovenleiding voor de tram in de weg. Arie Kluit doet dan het voorstel. 'Laat mij dan maar gaan; ik durf dat wel aan'. Hij krijgt geen toestemming en daarmee is in zijn molenaarsogen De Noord reddeloos. Hij wendt zich af van de brand en bemoeit zich nergens meer mee.

Het is zijn vrouw die dan op een enorm gevaar wijst. De brand trekt, ondanks het vroege uur enorm veel belangstelling en honderden mensen staan te kijken naar de eindstrijd van de molen, waaronder ook burgemeester Van Walsum. Blijkbaar houdt men er geen rekening mee dat aan het einde van die strijd het kruis uit de molen zal vallen: roeden van goed 28 m en dat van een hoogte van zo'n dertig meter. Zowel het publiek als de brandweer staan veel te dicht op de molen. Het is mevrouw Kluit die dan op de burgemeester, formeel ook hoofd van de brandweer, afgaat en hem bezweert maatregelen te nemen. De mensen en de brandweer moeten achteruit. Burgemeester van Walsum grijpt dan persoonlijk in en zegt tegen de brandweercommandant dat de mensen achteruit moeten.

Tegen half vijf raakt de molen los en begint te draaien. Het is een macaber schouwspel: de als een fakkel brandende molen, draaiend. Dat duurt onbegrijpelijk lang: bijna een half uur. Dan zakt het gevluucht voorover en komt tot stilstand tegen de balie. Later, om tien voor half zes, valt het kruis voorover de molen uit. Om vijf over negen valt nog een deel van de balie. De laatste storm is voorbij.

De fatale storm: aan de Coolsingel

De brand roept een stortvloed aan emoties op. Het is voorpaginanieuws in bijna alle kranten. Het spreekt vooral Rotterdammers enorm aan. De Noord was als het ware een symbool voor de stad; het grote bombardement van 14 mei 1940 overleefd en nu toch nog ....?

Hoe emotioneel deze brand ligt blijkt wel uit de reactie van het gemeentebestuur. Nog dezelfde ochtend komt het Rotterdamse College van B&W bijeen in een bijzondere vergadering over de toekomst van de molen. Iets definitiefs rolt er niet uit omdat men eerst een rapport moet hebben over de staat van de uitgebrande molenromp. Wel blijkt de molen, zeker voor de begrippen van toen, goed verzekerd te zijn: voor 175.000 gulden. Ook blijkt dat de molenromp onder de brand heel erg heeft geleden. De romp was door het vuur gebarsten en stond bovendien al bijna een meter uit het lood. Nieuwbouw leek onontkoombaar en daar was het verzekerde bedrag te laag voor. Een dag na de brand stellen B&W dat de molen herbouwd moet worden. Er verschijnt dan ook een oproep, ondertekend met klinkende namen in het toenmalige Rotterdam als mr. J. Dutilh, mr. K.P. van der Mandele, W.H. de Monchy waarin zij steun vragen voor de herbouw van De Noord. Burgemeester Van Walsum vertelt hoe er op de avond van de brand een klein meisje helemaal van Hillelegersberg naar de burgemeesterswoning aan de Hoflaan in Kralingen was komen lopen en daar een gulden was komen brengen voor de herbouw van de molen.

Op 31 juli komt 'Het Vrije Volk' evenwel

Arie Kluit in de roe van De Noord, 1940.

Nadat het puin was geruimd: van de oude stadsdriehoek is vrijwel niets overgebleven. Op deze foto uit 1946 is de Hoogstraat al verbreed. Weldra komt de wederopbouw op gang. De molen staat er nog en geen mens twijfelt aan zijn voortbestaan, symbool van overlevend Rotterdam. (foto Nationaal Archief).

uit met een artikel dat zware kritiek uit op de brandweer. Volgens de krant had de brandweer, vooral in het beslissende beginstadium zwaar gefaald.

De uitgebrande romp blijft nog twee maanden staan. Op 25 september 1954 begint het slopersbedrijf Joh. Lekkerkerker met de afbraak en op 14 oktober kwam de plaats van de molen na eeuwen leeg; veel Rotterdammers geloofden voor tijdelijk. De inzamelingsactie heeft dan al 14.500 gulden op gebracht, voor toen, in de magere naoorlogse magere jaren, een enorm bedrag. Architect F. Posthuma krijgt van B&W de opdracht een nieuwe molen te ontwerpen. In 1943 heeft de dienst gemeentewerken De Noord opgemeten en een natuurgelouwe reconstructie behoort zeker tot de mogelijkheden.

In de nazomer van 1955 komt de besluitvorming op gang. In verband met de toegenomen windbelemmering door de nieuwe stad wil het gemeentebestuur de molen twee meter hoger maken dan voor de brand. De kosten voor de herbouw van de grote molen liegen er niet om. Ze worden geraamd op 275.000 gulden. Als het tot herbouw zou komen dan is dit hoogste bedrag tot dan ooit aan een molen besteed. Dat betreft dan nog een molen zonder binnenwerk. Wel wordt er rekening mee gehouden dat het maalwerk in een later stadium nog zal worden ingebouwd.

De verzekering keert 160.000 gulden uit en de teller van de inzamelingsactie staat op 20.000 gulden. Er is dus een gat van 95.000 gulden. Om dat gat te vullen doet de gemeente Rotterdam een beroep op rijk, provincie en De Hollandsche Molen, omdat die onmiddellijk na de brand ongevraagd zich voor het behoud van de molen hadden uitgesproken. De Hollandsche Molen is de enige

die met geld over de brug wil komen: met een symbolische bedrag van/100,-. Rijk en provincie weigeren bij te dragen in de herbouw omdat dit een nieuwe molen betreft. Desondanks besluit de meerderheid van het College van B&W toch een voorstel te doen aan de gemeenteraad voor herbouw. Dit wordt op 24 november 1955 in de raad behandeld. Het debat over de herbouw duurt twee uur. De scheidslijn tussen voor- en

De brand op zijn hoogtepunt, maar de molen draait dan nog niet. Dat gebeurt even later Van deze foto, gemaakt door fotograaf D.J.H. v.d. Ven voor Het Rotterdamsch Parool werd deze Ansichtkaart gemaakt die verkocht werd voor de herbouw van de molen.

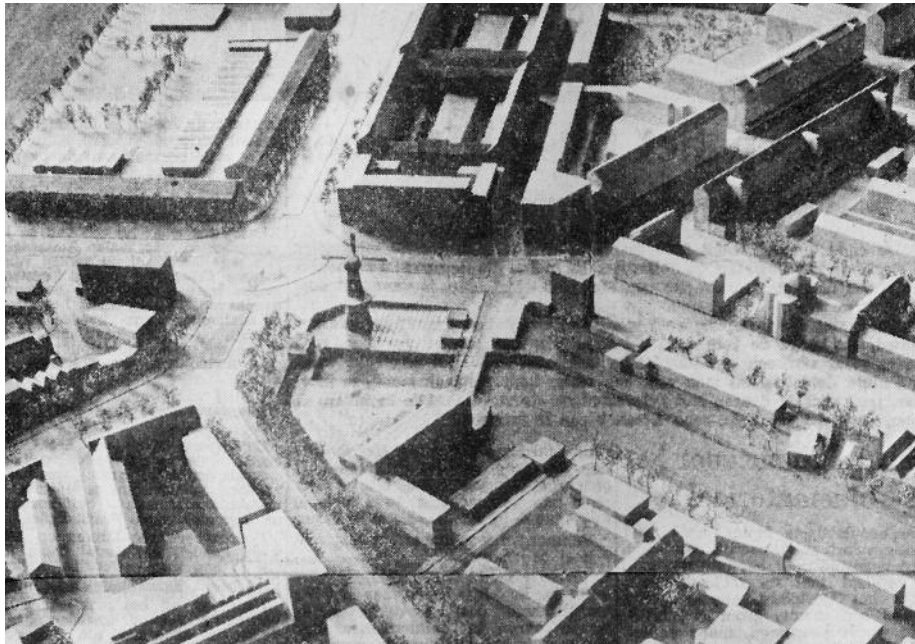
De Noord op het Oostplein omstreeks 1950 te midden van een wirwar van tramdraden die de molen in 1954 mede noodlottig zal worden. De herbouw van de verwoeste stad is in volle gang. Rechts van de molen het blok huizen op de hoek van de Goudsesingel en de Goudsewagenstraat, links van de molen de nieuwbouw aan het Bloemendaal. De kaart werd uitgegeven in verband met de herbouw van de molen. Achterop staat: 'Gespaard in de Meidagen van 1940, werd deze molen in de ochtend van 28 juli 1954 door brand totaal verwoest. Door spontaan aangeboden hulp van Rotterdam's ingezetenen kon reeds na enkele dagen tot herbouw worden besloten, waardoor dit vertrouwde monument in het stadsbeeld zal kunnen worden behouden.' Tikkeltje voorbarig...

tegenstanders gaat dwars door de partijen heen. De voorstanders benadrukken de rol van de molen als symbool voor de stad in oorlogstijd. De tegenstanders vonden dit sentimenteel en stelden dat een nieuwe molen een kitschachtig ornament zou zijn op het Oostplein in nieuwe en moderne stijl. Wellicht speel onbewust ook mee, dat de molen al een jaar helemaal weg is: velen zijn aan de lege plaats gewend geraakt. Met 22 tegen 18 stemmen wordt de herbouw verworpen. De Nieuwe Rotterdamse Courant, dat in 1954 bijna twee pagina's aan de brand besteedde en dan bijna automatisch uitgaat van herbouw, komt nu met het volgende commentaar: 'Goed, de molen komt dus niet terug. Wij kunnen niet zeggen, dat wij dit hevig betreuren. Sinds de molen, waarin wij nooit een bouwwerk van ontroerende architectonische schoonheid hebben kunnen zien, uit het stadsbeeld is verdwenen, hebben wij ons leren verzoenen met de leegte, die hij heeft achtergelaten. Bovendien hebben wij Donderdag de maquette van het

De Noord, gezien richting Oostzeedijk, kort voor de brand. Uiterst links het water van de boezem met daarachter het gebouw van Het Vrije Volk aan de Slaak. De malende molen heeft dan zijn fokwieken; de kleppen kieren. Het Oostplein is een grote bouwput. Uitgerekend dan breekt brand uit. (foto Gemeentearchief Rotterdam).

Na de brand deden allerlei geruchten de ronde. Zo zou het gemeentebestuur de molen kwijt willen en zou de brand kwaadwilligheid zijn. Daar is geen enkele grond voor. Voor de wederopbouw van de stad maakte de Dienst van Stadsontwikkeling en Wederopbouw deze maquette, waarop de molen keurig ingepland staat. Zo zou het dus moeten worden en is het gerealiseerd; zonder de molen dan.

nieuwe Oostplein, die voor deze gelegenheid van de zolder in het Stadsstimmerhuis naar de raadzaal was verhuisd, nog eens aandachtig bekeken en daarbij het gevoel gekregen, dat er geschikte andere middelen gevonden kunnen worden om de lege plaats op te vullen. Daar is, zo geloven wij, beslist niet alleen en uitsluitend een slank en 37 meter hoog bouwwerk voor nodig.' De molenaars zijn gedesillusioneerd, vooral Arie is verbitterd. Hij waagde immers in mei 1940 zijn leven voor de mo-

len. Bovendien heeft hij een hele nare nasmaak over de brand. Niet alleen omdat in zijn ogen de molen niet verloren had hoeven te gaan, maar ook over diefstal van bijzondere gildepenningen en meer na de brand. Al in de zomer van 1955 huurt hij de korenmolen in Maassluis, die ter wille van het maalbedrijf dan het wieksysteem Ten Have krijgt. Onenigheid met de gemeente Maassluis over aanpassingen van de molen zorgt er voor dat de vestiging in Maassluis niet doorgaat. In plaats daarvan wordt in

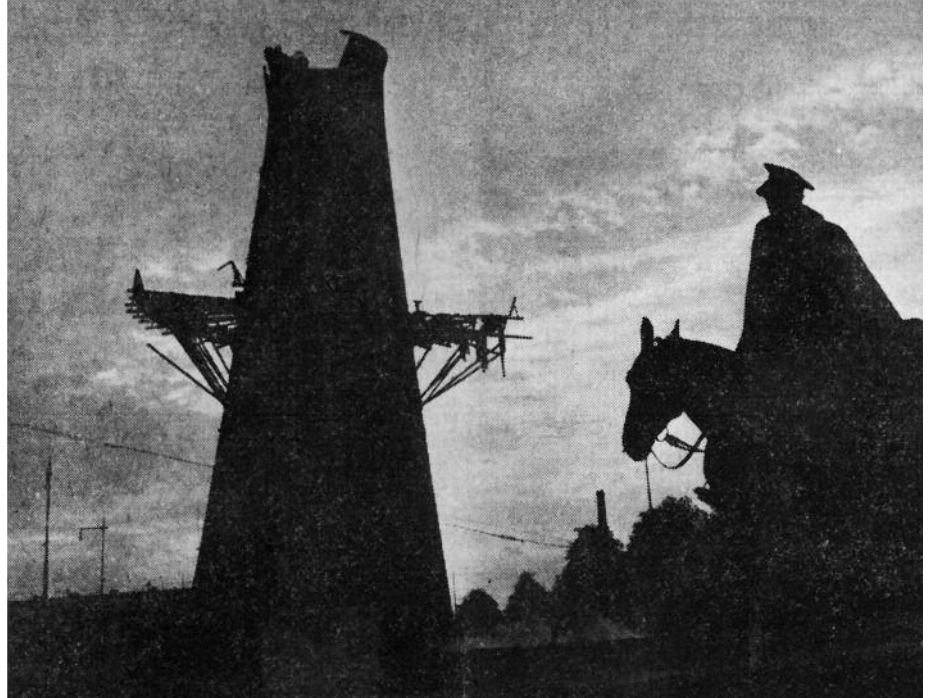
1956 door de Gebr. Kluit de molen van Terbregge gehuurd door de gemeente Rotterdam. Die wordt dan het domicilie van Arie, terwijl broer Gerrit in Schiedam blijft. De Terbregse molen wordt dan voor een groot deel uitgesloopt (drie van de vier koppel stenen verdwijnen) voor de inrichting van een gortpellerij onder in de molen die door Arie Kluit tot omstreeks 1965 wordt gedreven. Daarna wil hij

De Noord draait voor het laatst, brandend als een fakkels, een foto die in veel kranten werd gepubliceerd.

Voor deze foto van het uit de molen vallend kruis kreeg fotograaf H. Akkersdijk van Het Vrije Volk de Zilveren Camera, de jaarlijkse wisselprijs voor de beste persfoto van de Vereniging van Nederlandse Foto-journalisten. De prijs werd op 11 december 1954 uitgereikt door burgemeester Van Walsum die ook bij de brand aanwezig was.

Na de brand bleef een uitgebrande romp over die weldra onder slopershand zou vallen. Het verdwijnen van de romp, de lange duur tussen de brand en het herbouwbesluit en het gat van een ton in de begroting hebben ongetwijfeld de beslissing over de herbouw in november 1955 nadelig beïnvloed. Als maar een van deze drie factoren anders was geweest dan zou waarschijnlijk de beslissing de andere kant opgevallen zijn.

weer tarwe gaan malen en raakt dan ook betrokken bij de pogingen van hoofdredacteur Rijnenberg van *De Molenaar* voor een ambachtelijke korenmolenaarsorganisatie. Dit loopt op niets uit. Wel richt Kluit in de molenshuur een kleine maalterij in met twee koppel stenen en een walsenstoel. Die heeft eigenlijk nooit gewerkt omdat de gemeente Rotterdam bezwaar maakte tegen het motorvermogen in verband met de verzekering. Vervolgens kocht Kluit een kleine maalstoel van de Delftse molenaar Niek de Vreede ('Gist- en Spiritusstad') en liet daarvoor bij Rutges in Wageningen een speciaal koppel tarwestenen maken. Tot gebruik ervan komt het niet. Ook zou de windmolen weer maalvaardig gemaakt worden met één koppel stenen, maar dat bleek geen succes. Ziekte verijdelt het verder ten uitvoer brengen van de plannen. Op 1 juni 1971 overlijdt Arie Kluit, op enige weken na 71 jaar oud.

Het Oostplein krijgt zijn molen niet terug. De mensen die geld hebben geschonken voor de herbouw van de molen kunnen dat terug krijgen. De niet opgevraagde gelden zullen met instemming van de schenkers gebruikt worden voor een te maken verzetmonument.

Wie nu op het Oostplein komt moet heel goed op de hoogte zijn met de situatie voor 1954 in vergelijking met nu om precies vast te kunnen stellen waar De Noord heeft gestaan. Arie Kluit was door zijn opvoeding vertrouwd met de Psalmen. Hij haalde ze vaak aan, zoals in dit geval toepasselijk Psalm 103: '... Dan knakt haar steel, haar schoonheid gaat verloren, Men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer.'

Luchtfoto met de situatie omstreeks 1950, een onmisbaar hulpmiddel om nu de preciese plaats van de molen terug te vinden in de nieuwe stad. De weg met de bomen is de Goudsesingel. De weg rechts is de Boezemweg. Het water daaronder is de Boezem. Het nieuwe verkeersplein ligt op een andere plaats dan het oude. Het oude lag ten oosten van de molen, zoals nog op de foto, terwijl het nieuwe ten zuiden van de molen werd gesitueerd. De Boezemweg werd ten westen van de molen langs doorgetrokken en zo is de situatie nu nog. Aan de molen herinnert niets meer. Hij zou gestaan hebben aan de oostkant van de Boezemweg, in het verlengde van de zuidelijke bebouwing van de Goudsesingel. In de raadsvergadering waar de herbouw werd besproken werd gesuggereerd om de molen een paar meter noordelijker te plaatsen zodat hij op de zichtas van de Goudsesingel kwam te staan. Die suggestie werd meegenomen, maar hoefde niet toegepast omdat het herbouwworstel werd verworpen. Op de gesuggereerde plaats staat nu een hoog flatgebouw met een rond grondvlak. Een ander rond bouwwerk zou mogelijk toch meer aangesproken hebben. (foto Nationaal Archief).

Nogmaals de molen van Edens in Winschoten

Het pogen in *Molenwereld* 2004-9 om de raadsels rond de molen van Edens in Winschoten te doorgronden deed auteur Martin E. van Doornik van het basisartikel in *Molenwereld* 2004-6 naar zijn pc grijpen. Hij schrijft:

'Het is verbazingwekkend hoe mijn artikel over Molen Edens in *Molenwereld* 2004-6 nu als een schop in een mierenhoop zoveel vragen en reacties over zich heeft afgeroepen. Molen Edens is inderdaad een zeer mysterieus geval. Toch neem ik graag de vrijheid om een aantal zaken, dat in *Molenwereld* 2004-9 wordt besproken, te weerspreken.

Molen Edens bij de bevrijding in april 1945.

Luias

Het gat in het noordelijke veldkruis heeft volgens mij echt wel gediend voor een luias, want het kopse uiteinde van die as heeft een slijtagespoor van 4 à 5 cm rondom het gat op het kruis veroorzaakt, hetgeen op de foto (2004-6-242 en 310) vaag zichtbaar is. Doordat het veldkruis wat hellend in het achtkant is aangebracht, is er geen slijtage onder het gat te zien. Het klopt inderdaad dat dit gat nogal laag boven de vloer zit, daar heb ik geen verklaring voor. Misschien gaat het om een verplaatst veldkruis? Een luiwerk hoort op geringe hoogte onder de kapvloer te hangen met daaronder het spoorwiel, dat in het noorden van ons land vaak laag boven de middelste bintbalken (waarom noemt JSB steeds bindbalken?) in een achtkant hangt. Bij een sleepluiwerk is de situatie uiteraard anders, met in veel gevallen een sleepring op het spoorwiel. Dit komt in het naburige Drenthe wel meer voor, o.a. te Gieten. Ik mag nu wel te laat reageren, maar op de doorsneetekening

van Bas Koster kloppen de balken onder de huidige dustgroep niet (op ca. 72 meter hoogte in de peilschaal). Op de foto (2004-6-240) rechtsboven zijn de vaste en losse legeringsbalken boven elkaar gekleefd, terwijl die op de tekening in één vlak halfhouts zijn ingewerkt.

Peulstenen

Op pagina 312 zouden de natuurstenen blokken volgens JSB gediend hebben als peulhouten onder de achtkantstijlen. Bij een noordelijke stellingmolen gaan de veldmuren van het onderstuk direct over in een vertikaal houten of stenen tussenstuk. Alleen bij de Wilhelmina in Noorderhoogbrug maakt het tussenstuk dezelfde helling als de onderbouw. Daardoor is het uitgesloten dat de achtkantstijlen op de pilasters rusten, men vindt ze namelijk binnen het tussenstuk. Ik wijs erop dat de bakstenen die op de foto (2004-6-242, rechts) aan weerszijden van de natuurstenen blokken hetzelfde steenformaat hebben

Molen Edens in restauratie; datum opname 6 augustus 1984.

als de stenen boven de richel en daar vermoedelijk in 1870 zijn bijgemetseld. Een bijzondere uitzondering is het achtkant van de korenmolen Eben Haëzer te Enumatil. Zijn achtkant, van Friese afkomst met de typische gekantelde legeringsbalken (zie Molenbouw van Anton Sipman), is daar in 1907 na de brand van de voorganger op een te smalle onderbouw geplaatst, waarbij de achtkantstijlen letterlijk alleen op de pilasters rusten, met het gevaar voor afbrokkelen vandiën! Het stenen tussenstuk is daar in de hoeken extreem dun uitgespaard. Geen gezicht eigenlijk. Ik neem mijn molen in Den Andel als voorbeeld: de stenen onderbouw is van buiten achtkantig, daarentegen is hij van binnen zestienkantig; achter de pilasters zijn de muren dus dikker. Dit zijn in feite de dragende elementen voor het bovenachtkant. Zoals veel Groninger molens heeft De Jonge Hendrik geen ondertafelement en de achtkantstijlen rusten daar op eiken peulhouten, die op enkele centimeters vrij van het tussenstuk liggen. Ik kan me moeilijk voorstellen dat de door JSB bedoelde natuurstenen peulhouten onder het tussenstuk ver naar buiten doorschieten. Ook steekt de linker achtkantstijl op de tekening van Bas Koster op pag. 312 door het tussenstuk heen te ver naar buiten, zo lekker blootgesteld aan het hemelwater!

Achtkantstijl op peulhouten in de Westermolen in Dalfsen (foto jsb).

Bovenwiel

In Den Andel bedraagt de diameter van het bovenwiel 2,69 meter bij een vlucht van 22 meter. Is zo'n grote diameter misschien klaarblijkelijk noodzakelijk voor pelmolens om de vereiste overbrengingsverhouding te bereiken? Had men het bovenwiel op de verhouding van 1: 10 met de vlucht gemaakt, dan dient het spoorwiel corresponderend groter te zijn. Met als nadeel dat er veel minder ruimte is voor de schijflopen tegen het achtkant aan en dat de kamdruk van het spoorwiel op de staven tijdens het pellen heviger zal worden. Ik heb ook eraan gedacht dat de eerste en tweede zoldervloer in Molen Edens niet origineel zouden kunnen zijn: de eerste zoldervloer ligt iets lager dan de boog van de ingangdeuren. Een man op de bok van paard-en-wagen zou in de doorvaart onderin de molen zijn hoofd ertegenaan stoten!

Kap

Tot slot twijfel ik aan de grotere nieuwe kap dan de oude. Bij het verwijderen van het oude riet in 1960 wordt het achtkant zichtbaar slanker ten opzichte van de kap. Ik heb contact opgenomen met een rietdekker, hij antwoordde mij dat het riet standaard nieuw 28 cm dik hoort te zijn. Men spreekt hier dus over een verschil van zowat een halve meter onder de kap. Een paar centimeter dikte voor het kleedhout en de asfaltbekleding lijkt hierbij verwaarloosbaar. Ik heb in de archiefbakken een foto van Molen Edens uit april 1945 opge-

zocht. Gezien de neergelaten (zeer lange!) vangstok staat de molen op noordwestenwind te malen. Rechtsonder zijn terugtrekkende Duitse troepen te zien (met geallieerde auto's? -jsb). Molen Berg (midden op de foto) staat stil en rechts is Molen Dijkstra ook aan het malen. Inderdaad is er met een scherp oog een rietdek waar te nemen, ook op de kap. Het oude riet zal wel niet zo ver meer over de achterkeuvelens heen steken. Op mijn foto van 6 augustus 1984 is Molen Edens tijdens de restauratie met de oude kap erop te zien en het verschil in diameter met het achtkant spreekt hier voor zich. Ik ben die dag ook boven in de kap geweest, maar alles lag dik onder de duivenstront en op de oude kapconstructie met het 18e eeuwse jaartal (volgens Bé Oomkens) had ik eigenlijk beter moeten letten. Twee maanden later, in oktober 1984, heb ik de nieuwe kap naast de molen gezien. Daar heb ik ook een foto van. Een bestudering van het restauratiebestek voor de kap zou misschien uitkomst bieden. Bij het doornemen van *Molenwereld* 2004-9 op mijn werk liep een collega langs. Hij hield direct stil bij het herkennen van de foto uit 1937 op pagina 311. Opgewonden vertelde hij dat hij in Winschoten is geboren (1950) en opgegroeid. Daarbij wees hij met zijn vinger wat hardhandig de verschillende plekken op de foto aan, zodat mijn bureau iets meertilde. 'Ik heb als jongetje vaak gespeeld bij die molen en op de brug op de voorgrond. Die molen was toen nog in bedrijf met draaiende wieken. Het riet op de molen kan ik me nog goed herinneren. Wel jammer voor de sfeer is het Winschoterdiep gedempt, maar het water maakte toen een erge stank!' Dit zal wel de reden zijn geweest van de demping in 1960. Zoveel auto's reden er toen nog niet bepaald door de huidige Nassausstraat. Ik wil wel benadrukken dat mijn conclusies weinig afwijken van het rapport van de heer A.J. de Koning van De Hollandsche Molen, die de molen in kwestie al in een eerder stadium heeft onderzocht, waar ik op het Winschoter stadhuis inzage in de papieren mocht hebben. Wellicht zou een veel diepgaander sporenonderzoek, al dan of niet compleet met dateringsonderzoek van de jaarringen in het 'verstoorde' achtkant, meer resultaten bieden. Al met al blijft het een mysterieuze en verstoorde molen die ons allemaal, tot en met zweetdruppels op het voorhoofd, druk bezig houdt!

Graag wil ik (jsb) nog even op deze opmerkingen ingaan; allereerst op de veronderstelde luias. Dat in dit veldkruis een asgedraaid heeft is uiteraard onmiskenbaar. Maar moet dat per se een luias zijn? Een luias 40 cm boven de vloer van de luizolder, want daar praat je dan namelijk over, lijkt mij ondenkbaar, vooral ook omdat er geen enkele hinderpaal zou zijn geweest om het luiwerk op die zolder op normale hoogte te brengen (zie tekening Bas Koster, *Molenwereld* 2004-9-312, linkerdeel). Hoe langer de slag van het luitouw ten opzichte van het luiwerk is des te makkelijker werkt het (makkelijker zijwaartse beweging

van de last). De as kan ook een ander werktuig hebben aangedreven; bijvoorbeeld een koekenbreker. Een luiwerk lijkt mij zeer onwaarschijnlijk.

Mijn gebruik voor bindbalken met een 'd' spruit voort uit hun functie: ze verbinden de twee tegenover elkaar liggende achtkantstijlen en daarom bindbalken.

Voor wat betreft de hardstenen blokken: Een van de problemen is dat de 18e eeuwse pelmolens in Groningen alle exit zijn en vergelijkingsmateriaal dus ontbreekt. Het is in mijn ogen op zijn zachtst gezegd twijfelachtig of je een pelmolen in Winschoten uit 1763 zo maar mag vergelijken met een molen in Den Andel uit 1875. Daar zit meer dan een eeuw tussen. Om die reden verwees ik naar enige zeer oude Oostfriese pelmolens. Zo heeft de pelmolen van Accum, gebouwd in 1746 en dus een tijdgenoot van de molen van Edens, inderdaad zulke peulstenen en om in Nederland te blijven: de Westermolen in Dalfsen uit 1818 heeft weliswaar geen peulstenen, maar wel houten peulblokken. Er is dus niets op tegen om te veronderstellen dat de hardstenen blokken in de molen van Edens eenzelfde functie hebben gehad. Bij Zaanse industriemolens en Noord-Hollandse watermolens vind je trouwens op de penanten ook hardstenen platen, die buiten het achtkant steken. Daar is niets mis mee. Dat de linker achtkantstijl op de tekening van Bas Koster op pag. 312 door het tussenstuk heen te ver naar buiten en zo lekker blootgesteld is aan het hemelwater bestrijd ik. Het onderste deel van het houten achtkant is vanzelfsprekend afgemimmerd.

Voor wat betreft de verhouding tussen bovenwiel en vlucht: Het ging hier om de verhouding bij Hollandse watermolens om te kijken of voor de bouw van de molen van Edens soms een Hollandse watermolen is gebruikt. Hoe de verhouding bij de Groninger molens ligt weet ik niet en was gelet op de vraag ook niet relevant.

De wijde van de kap voor en na de restauratie: Bé Oomkens heeft de maten aan Bas Koster en mij gegeven en schreef dat de voeghouten 6.10 m lang waren en afstand voorkant kap - kruiring 1.20 m, aan de achterkant is het ongeveer 1.30 m. De kap steekt dus ruim een meter over!

Bas Koster dacht eerst aan een meetfout, maar alles klopte. Toch heeft hij dit nog speciaal nagevraagd bij Bé Oomkens omdat zijn inziens de kap veel te groot was. Op de foto uit 1937 is de kruiring te zien en de kap steekt bij lange na niet zover over als nu, ongeacht het riet. Het is ook simpel te controleren door op de tekening in *Molenwereld* 2004-6-238 de rietlaag te denken. Ook dan blijkt dat de kap veel meer oversteekt dan op de foto uit 1937. Het is natuurlijk ook mogelijk dat de kap tussen 1937 en 1984 eens flink onderhanden genomen is.

Dat neemt allemaal niet weg dat de molen tot de opmerkelijkste molens van Groningen, ja van Nederland behoort.

jsb.

Geschiedenis Adriaens Weert

Het hoeft in dit blad geen toelichting wie met die Adriaens wordt bedoeld: uiteraard de bekende molenmaker uit Weert. Dit jaar bestaat de Wilhelmus Hubertusmolen in Weert precies een eeuw. De molen is vernoemd naar Willem Adriaens en het hoe en waarom van de naamgeving wordt in de recent verschenen brochure over de familiegeschiedenis van de molenmakers Adriaens *Wat jammer dat hij geen naam heeft* uit de doeken gedaan. De brochure is geschreven door Jan Adriaens die dit kennelijk met liefde en respect heeft gedaan, zowel voor de mensen als voor het vak. Namen als Willem, Sjors, Jan, Hubert Adriaens; je komt ze regelmatig tegen in de geschiedenis van de molens, vooral in het zuiden van het land. Maar wie is nu wie? In dat opzicht vult de brochure duidelijk een lacune. Natuurlijk kan men in een 32 pagina's tellende brochure geen volledige familie- en molenkroniek verwachten. Toch is Jan Adriaens ondanks deze beperking er in geslaagd om een evenwichtig verhaal te maken met een scherp oog voor de menselijke situatie. De brochure is niet alleen goed geschreven, maar ook keurig uitgevoerd en rijk geïllustreerd. De meeste foto's zijn in kleur. De eerste oplage is inmiddels uitverkocht, een tweede staat op stapel.

Wat jammer dat hij geen naam heeft kan besteld worden bij Adriaens Molenbouw BV Weert, Oude Steeg 1c, 6002 SG Weert, tel. 0495-531064, fax 0495-526298, e-mail adriaens-weert@planet.nl. De prijs bedraagt inclusief verzendkosten € 4,-

N.a.v. Jan Adriaens: *Wat jammer dat hij geen naam heeft, Honderd jaar Wilhelmus Hubertus Molen*, (Weert 2004), 32 bladzijden op A5-formaat, prijs € 4,-.

De Nationale MOLENGIDS

Molens moeten het hebben van mensen en molens hebben mensen wat te bieden. De optelsom vormt een draagvlak voor molens en dat is onmisbaar om molens in stand te houden. Het aantal mensen dat daadwerkelijk betrokken is bij molens is zo groot niet en gaat ongetwijfeld de paar duizend niet te boven. Het is voor het behoud van de molens dan ook van levensbelang dat dit draagvlak niet alleen in stand blijft, maar zelfs wordt versterkt. Daarom moeten meer mensen bij molens betrokken worden, opdat dat het zorgvuldig behoud van molens als het ware vanzelfsprekend is. Ten dienste van dit doel heeft de Vereniging De Hollandsche Molen de Nationale MolenGids uitgebracht in combinatie met een MolenPas. De pas geeft korting op de toegangsprijs voor sommige molens en musea en op de aanschaf van speciale molenproducten.

De 94 pagina's tellende gids in full colour biedt allerhande informatie en wetenswaardigheden over molens gerangschikt per provincie. Per provincie wordt van een aantal molens extra informatie gegeven. Lijsten met molenmusea en molenorganisaties sluiten de brochure af.

Duidelijk is dat deze gids niet zo zeer bedoeld is voor de door de wol geverfde molenliefhebber, maar vooral voor de 'buitenwacht' die in deze brochure vooral wordt aangesproken. Het is te hopen dat de brochure aan zijn doel beantwoord, want het afbrokkelen van het genoemde draagvlak zal ongetwijfeld negatieve consequenties hebben voor het molenbehoud en het is niet moeilijk om in dit verband mogelijkheden te opperen of zelfs te signaleren.

Daarom is de aanschaf van de gids plus de pas toch een goede zaak. Is het niet zo zeer aan u zelf besteed, dan kunt u wellicht iemand in uw familie- of kennissenkring er voor interesseren.

Helaas komen in de brochure enige slippertjes voor als een spinnenkop die geen spinnenkop is en Blauw die geen vliegtuigbouwer was. Ze zijn hooguit ontsierend en doen geen afbreuk aan de bedoeling van het boekje.

De Nationale MolenGids en MolenPas kosten gezamenlijk € 10,- (inclusief verzendkosten) en zijn bij de vereniging te bestellen, via de website: www.molens.nl, schriftelijk: De Hollandsche Molen, Zeeburgerdijk 139, 1095 AA AMSTERDAM of telefonisch: 020- 623 87 03.

Na ontvangst van pas en gids kan uitsluitend met gebruik van de meegezonden acceptgirokaart het bedrag van € 10,- worden overgemaakt. **jsb.**

De Middelste Molen van Lopik en meer

Een terugblik hoort bij een jubileum. Vandaar, dat het 550-jarig bestaan van de windbemaling in het waterschap Lopik, Lopikerkapel en Zevenhoven de aanleiding is geweest voor Rob Alkemade en Erik Stoop om de geschiedenis van de molens van deze polder op schrift te stellen, met name geconcentreerd rond de enige, nog bestaande molen van deze polder, de Middelste Molen die door Erik Stoop als vrijwillig molenaar wordt bemalen.

De bouw van de eerste molen in 1454 is natuurlijk het begin van een nieuwe episode in de waterbeheersing van de polder. Ook voor 1454 eiste het polderpeil maatregelen. Vandaar, dat de auteurs terecht (en leerzaam) ingaan op de ontginningsgeschiedenis van het gebied, waarvoor bemaling in de vijftiende eeuw onontkoombaar werd. De eerste molen kreeg versterking. In 1532 blijken er drie molens te staan. Dit aantal bleef zo tot aan de sloop van de Voorste Molen in 1933. De Achterste Molen werd in 1961 gesloopt. De molens zijn natuurlijk ook wel eens geheel of gedeeltelijk vernieuwd: na brand of wegens bouwvalligheid.

De wipmolens in de Vlist-regio behoren/behoorden mijns inziens tot de mooiste van Nederland. Die van Lopik vormen er geen uitzondering op zoals ook wel blijkt uit de foto's in dit boek.

De geschiedenis van de Middelste Molen wordt als het ware exemplarisch genomen voor de windbemaling. De schrijvers plaatsen die geschiedenis wel in zijn context. Zo is er uiteraard aandacht voor de lotgevallen van de molenaars in hun vaak moeizame verhouding met het polderbestuur. Dat bestuur krijgt trouwens ook aandacht met name de in de streek invloedrijke (Cambier) Van Nootens. Een lijst van

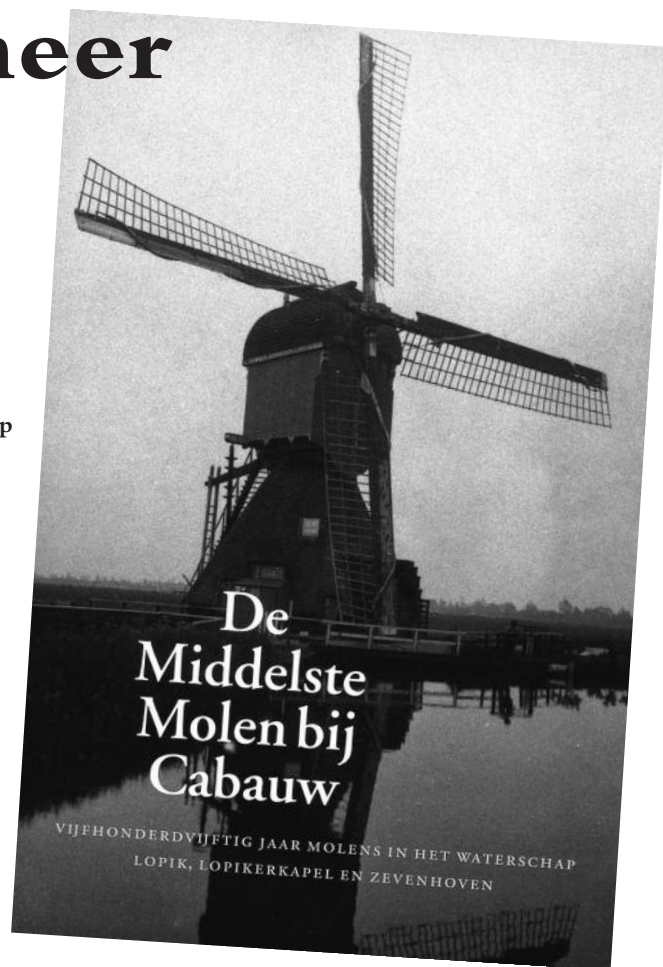
Rob Alkemade, Erik Stoop:
De Middelste Molen bij Cabauw, vijfhonderdvijftig jaar molens in het waterschap Lopik, Lopikerkapel en Zevenhoven (Uitgeverij THOTH, Bussum 2004), 80 blz. gebonden, geïllustreerd. ISBN 90 6868 366 7 Prijs: 19,90.
Verkrijgbaar bij de boekhandel en aan de molen.

molenaars van de drie molens sluit het boekje af.

De auteurs zijn niet bezweken voor de verleiding van het opnemen van een soort (korte) cursus molenkunde die de leesbaarheid van veel van dit soort boeken vaak nadelig beïnvloedt. Ook wordt de lezer de verdrinkingsdood in allerlei technische details bespaard. Al met al is het een goed leesbare en interessante geschiedenis van een polderbemaling, zo-

wel voor een leek als een specifieke molensliefhebber.

De Middelste Molen bij Cabauw, vijfhonderdvijftig jaar molens in het waterschap Lopik, Lopikerkapel en Zevenhoven telt 80 pagina's en is gebonden in een harde kaff. De uitvoering is voortreffelijk, ook vanwege de foto's en het kaartmateriaal. Dankzij de steun van sponsors is de prijs laag te noemen, afgehaald op de molen € 9,90.-

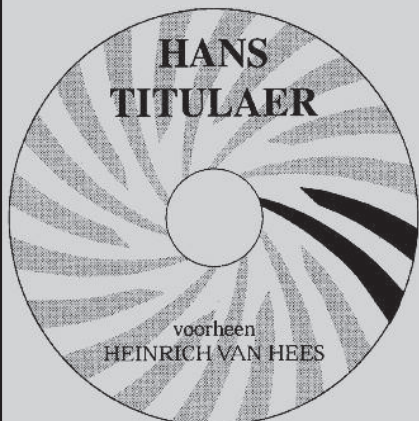
De Twee Gebroeders in Roosendaal

De vereniging De Westbrabantse Molens publiceert regelmatig brochures over de afzonderlijke molens in haar werkgebied. Inmiddels zijn er verschenen over De Heense Molen bij Nieuw-Vossemeer, De Hoop in Roosendaal en De Hoop in Den Hout. Recent is het vierde deeltje uitgekomen dat gaat over De Twee Gebroeders in Roosendaal. De opzet is als van de andere deeltjes met algemene, historische, technische en genealogische gegevens.

De auteur bewijst in deze brochure dat de molen gebouwd is met onderdelen van de bovenmolen van de polder Middelburg bij Wadinxveen, een van de talloze Hollandse watermolens die een tweede carrière als korenmolen in het zuiden des lands doorliep. De brochure over De Twee Gebroeders telt 44 pagina's op A5-formaat en is geïllustreerd met met foto's en tekeningen.

De brochures zijn te bestellen door het overmaken van € 3,- per exemplaar op postgirorekening 1138065 t.n.v. H. van Velzen, Assumburgstraat 38, 3834 KP Breda onder vermelding van het gewenste. **jsb.**

MOLENSTEEN- MAKERIJ

Voor de beste kunstmaalstenen
als ook blauwe basaltlava maal-
stenen.

Tevens zeer snel en vakkundig
scherpen van uw molenstenen
én maaltechnische adviezen.

Werkplaats: Rijksweg 146
6586 AB Plasmolen, Nederland
Telefoon: 024 - 696 36 54
Fax: 024 - 696 36 57

Privé: Hatertseveldweg 103
6531 ZD Nijmegen (NL)
Telefoon: 024 - 378 69 28
GSM 06 53 66 76 86

Te koop

Oude dieselmotor MOES-
1 cilinder verticaal-300 t/min.

Bwj.1930 - goede staat - Prijs € 5000;
Tel. 0032-51635098 - fax 0032-51635196

Bij de omslag voorzijde: Verdwenen
Rotterdam: molen De Noord op het
Oostplein. Het stadsbeeld aan de ooste-
lijke invalspoor van Rotterdam wordt
dan nog beheerst door de hoge en
slanke molen De Noord, de laatste van
de stadsmolens; niet alleen molen, maar
ook reclamezuil: voor
kleding, kachelglans en nog veel meer.

Bij de omslag achterzijde: De herfst
doet zijn intrede, de dagen worden
korter: 'we gaan de nachtschuit weer
in' pleegt mijn moeder te zeggen.
Molen De Windotter in IJsselstein
steekt desondanks duidelijk af in het
duister (foto J. Vendrig).

Doe mee! Win een abonnee!!

Als u een abonnee werft voor de Molenwereld dan doen wij ook wat voor u!
Iedere nieuwe abonnee, dat wil zeggen iemand die voor het eerst abonnee op de
Molenwereld wordt, levert de aanbinger een bonus op.

U kunt dan kiezen uit:

- * de poster **Molens bij Dordrecht** van een zeer bijzondere foto uit augustus 1866,
formaat 63 bij 29 cm, afgedrukt op zwaar papier en ongevouwen
toegezonden in een koker,
- * een **ringband met magiclips** voor het bewaren van tijdschriften, zoals
weergegeven in *Molenwereld* 2002-12,
- * Een premie van **€ 5,-** te verrekenen met het abonnementsgeld over 2005.

De poster of de ringband wordt u zo snel mogelijk toegezonden nadat de
betaling van de nieuwe abonnee is ontvangen. Vanzelfsprekend geldt deze
aanbieding voor iedere abonnee die u aanbrengt.

BON

Ik geef als nieuwe abonnee op voor de *Molenwereld*:

Naam:.....voorl.:.....(m/v)

Adres:.....

Postcode:..... Plaats:.....

Als bonus ontvang ik:

- de poster *Molens bij Dordrecht, augustus 1866.*
- een ringband met magiclips voor het bewaren van tijdschriften.
- Een premie van € 5,- te verrekenen met het abonnementsgeld over 2004.
(Aankruisen hetgeen wordt gewenst)

Afzender

Naam:.....voorl.:.....

Adres:.....

Postcode:..... Plaats:.....

Deze Bon - of een kopie ervan - kan, desgewenst portvrij, ingestuurd worden aan:

Stichting MOLENWERELD
Antwoordnummer 12104
NL-2740 WD MOERKAPPELLE

MOLEN *Wereld*

